

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Civiltiesību katedra

Bakalaura darbs

"Juridiskās personas maksātspējas procesa īpatnības
un to ietekme uz likuma mērķim neatbilstošu tā pielietojumu"

Nepilna laika klātienes nodaļas

6,5 semestra studenta

Jānis Kuļikovskis

jk07118

Zinātniskais vadītājs

Mag. iur. Gaidis Bērziņš

Rīga, 2010

Satura rādītājs

IEVADS	3
1. MAKSĀTNESPĒJAS LIKUMA MĒRĶI	7
1.1. Latvijas Republikas Maksātnespējas likums 1996-2008	7
1.2. Latvijas Republikas Maksātnespējas likums 2008-2010	8
1.3. UNCITRAL rekomendācijas un Vācijas likuma mērķi	8
2. BŪTISKĀKĀS IZMAIŅAS JURIDISKĀS PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESĀ	10
2.1. Maksātnespējas pazīmes	10
2.2. Samazināta maksātnespējas administratora loma	12
2.3. Civilprocesuālās izmaiņas.....	13
2.4. Negodprātīgas likuma izmantošanas ierobežojošās normas	13
2.4.1. Materiālie līdzekļi negodprātīgai likuma izmantošanas ierobežošanai	14
2.4.2. Ierobežotas maksātnespējas parādnieku aizsardzība	15
2.4.3. Maksātnespējas procesa publicitāte	16
3. MAKSĀTNESPĒJAS LIKUMA IZMANTOŠANA PARĀDU PIEDZĪŠANAI.....	17
3.1. Maksātnespējas procesa ierosināšanas procedūra	17
3.2. Scenārijs A: Kreditora pieteikumā minētais parāds ir pamatots	18
3.3. Scenārijs B. Apstrīdams kreditora pieteikums.....	21
3.4. Scenārijs C. Iebildumu tiesības un negodprātīgi parādnieki.....	26
3.5. Scenāriju pamatojums - Tiesu prakse	28
3.6. Ieguvēji un zaudētāji	31
4. PROBLĒMU RISINĀJUMI	35
4.1. Likuma mērķa precizējums	35
4.2. Maksātnespējas pazīmes un to atbilstība maksātnespējas būtībai.....	35
4.3. Administratora loma pirmstiesas procesā.....	37
4.4. Preventīvie pasākumi.....	38
4.5. Tiesāšanās procesuālā kārtība un pamatotie iebildumi	38
KOPSAVILKUMS	40
ANOTĀCIJA LATVIEŠU VALODĀ.....	42
ANOTĀCIJA ANĢĻU VALODĀ	43
LITERATŪRAS SARAKSTS	44
PIELIKUMS Nr. 1.....	47

IEVADS

Kopš 2007. gada otrās puses lielāko daļu pasaules attīstīto ekonomiku būtiski ir ietekmējusi pasaules ekonomiskā krīze. Ņemot vērā šīs krīzes apmērus ģeogrāfiskā ziņā, ir skaidri redzamas globalizācijas sekas un starpvalstu ekonomisko attiecību integrācijas dziļums. Arī Latvija, pievienojoties Eiropas Savienībai, ir izvirzījusi mērķi veidot ciešas attiecības ar Eiropas valstīm, kā arī zināmā mērā upurēt savu ekonomisko autonomiju par labu vienotas ekonomiskās telpas izveidošanai Eiropas Savienībā¹. Šīs padziļinātās integrācijas sekas ir gan pozitīvas, gan negatīvas. Pozitīvās sekas varēja novērot laika posmā no 2004. gada līdz 2007. gada otrajai pusei, kad Latvijas ekonomikas izaugsmes tempi bija vieni no augstākajiem Eiropas Savienībā² un bija novērojams būtisks ārvalstu kapitāla pieplūdums Latvijas ekonomikā³. Savukārt negatīvas sekas ļoti spilgti parādījās 2008. gada sākumā, kad kopā ar globālo ekonomisko krīzi, iepriekšējais ārvalstu investīciju apjoms īsā laika periodā būtiski samazinājās⁴. Diemžēl šādam ārvalstu kapitāla samazinājumam Latvijas ekonomika nebija gatava, un tā rezultātā ļoti daudzas fiziskas un juridiskas personas nonāca finansiālās grūtībās.

Lai veiksmīgi pārvarētu šīs finansiālās grūtības ir nepieciešams pietiekami efektīvs juridiskais regulējums, kas aizstāvētu ne tikai kreditoru intereses, bet arī atjaunotu ierobežotas maksātspējas subjektu maksātspēju, jo kā min tiesību teorija, civiltiesības regulē līdztiesīgu subjektu savstarpējās tiesiskās attiecības⁵. Šāda regulējuma nepieciešamība bija viens no iemesliem, kādēļ 2008. gada 01. janvārī spēkā stājās Maksātnespējas likums, kurš, atšķirībā no sava priekšgājēja, 1996. gada likuma „Par Uzņēmumu un Uzņēmēj sabiedrību Maksātnespēju”⁶, bija vērsts ne tikai uz kreditoru interešu aizsardzību, bet arī uz ierobežotas maksātspējas subjektu maksātspējas atjaunošanu un papildus arī regulēja fizisko personu maksātnespējas procesu. Lai maksātnespējas procesu padarītu vēl efektīvāku, 2009. gadā Maksātnespējas likums tika grozīts un papildināts ar papildus sadaļu par ārpus tiesas tiesiskās aizsardzības procesa regulējumu. Ar šiem grozījumiem tika stimulēta kreditoru un parādnieku

¹ Akti par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanās Eiropas Savienībai: ES Akts. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 2003. 23. septembris nr. L236. 53-791. lpp.

² The Dynamic Duo. Pieejams: <http://www.economist.com/node/8417995> [aplūkots 2010. gada 10. oktobrī]

³ Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas: pavisam, milj. latu. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp> [aplūkots 2010. gada 10. oktobrī].

⁴ Turpat.

⁵ Balodis K. Ievads Civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 20.lpp.

⁶ Likums par Uzņēmumu un Uzņēmēj sabiedrību Maksātnespēju: LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1997.24. aprīlis nr.103

attiecību noregulēšana neiesaistot tiesu, un tādējādi samazinot gan procesa vadīšanai nepieciešamos izdevumus, gan vienkāršojot maksātspējas atjaunošanu.

Taču arī pēc grozījumu ieviešanas parādījās ar vien lielāks sabiedrības un starptautisko organizāciju (Starptautiskais Valūtas Fonds) spiediens⁷, jo finansiālās grūtībās nonāca ar vien vairāk gan fizisko, gan juridisko personu, bet pastāvošais regulējums nodrošināja tikai ļoti laikietilpīgu maksātnespējas procesa risinājumu. Tad tika izstrādāts un pieņemts jauns maksātnespējas likums, kurš pēc būtības ir grozīts, 2010.11.01. spēku zaudējušais, maksātnespējas likums. Tam atbilstoši grozījumi tika veikti arī Civilprocesa likumā. Šobrīd spēkā esošā maksātnespējas likuma būtība ir līdzsvarot kreditoru tiesības ar parādnieku maksāt spējas atjaunošanas iespējām, kā arī vēl vairāk atvieglot maksātnespējas procesa norisi un vienkāršot maksātnespējas risinājumus⁸. Papildus tam, ir jānorāda, ka balstoties uz ES Padomes regulas (EK) 1346/2000 nosacījumiem⁹, līdz esošā maksātnespējas likuma spēkā stāšanās brīdim ir bijuši gadījumi, kad Latvijas Republikas pilsoņi ir veiksmīgi uzsākuši un pabeiguši maksātnespējas procesu citā Eiropas Savienības dalībvalstī¹⁰. Šāda tendence norādīja uz nepieciešamību sinhronizēt dalībvalstu tiesību aktus, lai nesāktos masveidīga tiesvedība citās dalībvalstīs, tādējādi padarot šo procesu neefektīvu Latvijas Republikā un pastāvošo regulējumu - bezjēdzīgu.

Balstoties uz iepriekšminēto, darba autors šī darba ietvaros pētīs maksātnespējas likumu, jo maksātnespēja, pēc autora domām, ir viena no būtiskākajām šī brīža problēmām un ir viens no šķēršļiem, lai Latvijā atjaunotos mazā un vidēja uzņēmējdarbība, kā arī samazinātos ēnu ekonomika. Papildus autora domām, maksātnespējas procesu daudzums pēdējo divu gadu laikā ir ļoti liels¹¹, līdz ar to liela Latvijas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju daļa ir iesaistīta ar maksātnespēju saistītu problēmu risināšanā, tādējādi ir būtiski pārbaudīt vai pastāvošais regulējums būs pietiekami efektīvs ilgtermiņā un neprasis regulārus papildus grozījumus, kā tas bija ar iepriekšējiem regulējumiem.

Lai nonāktu pie šī darba pētījuma objekta autors vadījās pēc zemāk aprakstītā ekonomiskās teorijas principa, kurš ļoti labi norāda uz autora pētījuma objekta svarīgumu.

⁷ Saeimas komisijā diskutēs par grozījumiem Maksātnespējas likumā. Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/arhivsn/337316-saeimas-komisija-diskutes-par-grozijumiem-maksatnespejas-likuma> [aplūkots 2010. gada 01. oktobrī].

⁸ Likumprojekta „Maksātnespējas likums” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument> [aplūkots 2010. gada 01. oktobrī].

⁹ Padomes Regula (EK) Nr. 1346/2000 par maksātnespējas procedūrām. ES Regula, Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 2000. 30. Jūnijs. nr. L160/1.

¹⁰ Lielbritānijā apstiprināts latvieša bankrota process. Pieejams: <http://www.financenet.lv/zinas/324510-lielbritanija-apstiprinats-latvieša-bankrota-process> [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

¹¹ Ierosināto maksātnespējas procesu skaits pieaudzis par 7,26%. Pieejams: <http://www.lursoft.lv/press/2010/10/21/lerosinato-maksatnespejas-procesu-skaitis-pieaudzis-par-7.26procentiem> [aplūkots 29.10.2010].

Pirmkārt, valsts ekonomika sastāv no pamata resursiem – zemes, ražošanas iekārtām jeb kapitāla, darbaspēka un zināšanām un informācijas¹². Gadījumā, ja valstī nepastāv efektīvs maksātnespējas procesa reglaments, tad gadījumos, kad personas nonāk finansiālās grūtībās, tiek neefektīvi izmantoti vai pat netiek izmantoti visi no šiem „nacionālajiem resursiem”. Atsevišķos gadījumos juridiskās personas var būt spiestas atlaist darbiniekus, kas, savukārt, paņem līdzi arī savas zināšanas. Ņemot vērā to, ka visvairāk šo ekonomikas pamata resursu koncentrējas tieši juridiskās personās, tad autors uzskata, ka būtiskāk ir izvērtēt šobrīd pastāvošo maksātnespējas reglamentu tiktāl, cik tas attiecas uz juridisko personu.

Balstoties uz visu iepriekšminēto šī darba mērķis ir apskatīt spēkā esošajā Maksātnespējas likumā paredzētā maksātnespējas procesa īpatnības attiecībā uz maksātnespējīgu vai ierobežotas maksātspējas juridisku personu. Un, tā kā pirms šī spēkā esošā Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās pastāvēja bažas, ka tas varētu tikt izmantots kā līdzeklis ātrākai parādu piedzīšanai, kas nozīmē, ka jaunā Maksātnespējas likuma normas pieļauj likuma izmantošanu pretēji šī likuma mērķim, tad darba autors koncentrēsies uz šī problēmjautājuma iztirzāšanu un analīzi.

Darba metodoloģija sastāv no Maksātnespējas likuma mērķu identifikācijas apskatot visus trīs līdz šim Latvijas Republikā pastāvējušos juridisko personu maksātnespēju regulējošos likumus. Autors papildus apskatīs Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskās Tirdzniecības Likuma komisijas (turpmāk tekstā, UNCITRAL) rekomendācijās minētos un teorētiski ieteiktos maksātnespējas likumu mērķus, kā arī Vācijas Federatīvās Republikas Maksātnespējas likumā norādītos mērķus. Abu pēdējo avotu salīdzinājums gan šajā, gan arī citās nodaļā ir pamatojams, ar to, ka ANO rekomendācijas ir ieteicamas homogēnas un līdzvērtīgas tiesu sistēmas izveidei visā pasaulē, bet Vācijas tiesu sistēma ir nozīmīga ar to, ka vadoties no tās, faktiski ir veidota Latvijas tiesu sistēma¹³.

Pēc tam autors veiks juridiskās personas maksātnespējas procesa galveno atšķirību identifikāciju starp spēkā esošo Maksātnespējas likumu un iepriekšējo Maksātnespējas likuma redakciju sadaļās, kā arī atbilstošajām izmaiņām Civilprocesa likumā, kas regulē juridiskās personas maksātnespējas procesu un attiecas uz iepriekš definēto problēmjautājumu. Šāds salīdzinājums ir pamatojams ar to, ka spēkā esošais Maksātnespējas likums būtiski atšķiras no iepriekšējā, taču abos likumos ir vienlīdz liels apskatāmo tiesisko aspektu kopums, līdz ar to ir ļoti viegli pamanīt būtiskas atšķirības, vai tās būtu pozitīvas vai negatīvas. Papildus iepriekšminētajiem avotiem autors izmantos arī UNCITRAL ieteikumus maksātnespējas

¹² McConnell et al. *Macroeconomics*. Ņujorka: McGraw Hill/Irwin, 2008, 57.p.

¹³ Švarcs F. *Robts aizpildīts: ir tapusi Civillikuma vēsture*. Jurista Vārds, 2009. gada 2. jūnijs, Nr.22.

likumu veidošanā, lai salīdzinātu spēkā esošā Maksātnespējas likuma atbilstību šiem ierosinājumiem daļā, kas attiecas uz likuma maksātnespējas procesa uzsākšanu un maksātnespējas stāvokļa noteikšanu.

Pēc teorētiskā ieskata autors iedziļināsies augstākminētā problēmjautājuma izpētei izmantojot tiesību teoriju un salīdzinot to ar iepriekš apskatītajiem Maksātnespējas procesa mērķiem un sevišķās tiesāšanās kārtības jēgu, papildus apskatot tiesu praksi, kāda tā bija pirms jaunā Maksātnespējas likuma.

Tā, kā darba rakstīšanas laikā un jaunā Maksātnespējas likuma darbības laikā tiesu prakse vēl nav pastāvoša, tad autors modelēs dažādu maksātnespējas procesu scenārijus, lai noskaidrotu vai pašreizējais regulējums tiešām pieļauj Maksātnespējas likuma izmantošanu ātrākai parādu piedzīšanai. Tiks noskaidrots arī, kādas var būt negatīvās sekas vienkāršu procedūru regulējošu normu pārkāpumiem vai paviršības. Kā darba gaitā tiks norādīts, šāda likuma nepareiza lietošana var novest līdz situācijām, kad tiesai likums būtu jāizmanto pretēji tā sevišķajam tiesāšanās kārtības mērķim.

Darba noslēgumā autors piedāvās risinājumus problēmjautājumiem, kā arī salīdzinās esošā Maksātnespējas likuma sadaļu par juridiskās personas maksātnespējas procesu ar Vācijas Federatīvās Republikas Maksātnespējas likuma atbilstošu sadaļu, lai noskaidrotu kā šādus problēmjautājumus ir vai nav risinājis Vācijas likumdevējs.

1. MAKSĀTNESPĒJAS LIKUMA MĒRĶI

Šajā nodaļā autors apskatīs Latvijas Republikā līdz šim pastāvējušo un šobrīd spēkā esošā juridiskās personas maksātnespēju regulējošo likumu mērķus, kā arī veiks salīdzinājumu ar diviem citiem ievēribas cienīgiem avotiem un tajos esošajām norādēm uz maksātnespējas likumu mērķiem. Šajā nodaļā aprakstītais likumu izklāsts būs nozīmīgs apskatot problēmjaudājumu turpmākajās darba nodaļās.

1.1. Latvijas Republikas Maksātnespējas likums 1996-2008

Viens no pirmajiem vispusīgai maksātnespējas risināšanai paredzētais likums, kurš tika pieņemts 12.09.1996 bija likums par Uzņēmumu un Uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju. Šis likums piedzīvoja neskaitāmus grozījumus, ar kuriem likums tika papildināts ar laika garam atbilstošām normām.

Apskatot šī likuma pēdējās konsolidētās versijas saturu ir redzams, ka šis likums vairāk regulē tieši kreditoru un administratora tiesības maksātnespējas procesa laikā. Šajā likuma versijā nav paredzēti vērā ņemami parādnieka aizsardzības mehānismi maksātnespējas atjaunošanai, izņemot maksātnespējas procesa risinājumus – izlīgumu un sanācību. Arī atbilstošajā Civilprocesa likuma redakcijā jau maksātnespējas procesa ierosināšanas stadijā tiek apķīlāti parādnieka aktīvi¹⁴. Tātad šī likuma mērķis ir vērsts galvenokārt uz kreditoru prasījumu apmierināšanu no finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka aktīviem, kur visā procesa gaitā ļoti liela loma ir tieši maksātnespējas administratoram. Šī likuma ietvaros maksātnespējas administrators ir iesaistīts, gan pirmstiesas procesa, gan īpaši liela nozīme ir arī maksātnespējas procesa pasludināšanā tiesā¹⁵. Abos gadījumos administrators veic parādnieka maksātnespējas izvērtēšanu un balstoties uz administratora ierosinājumiem par parādnieka vispārējo finansiālo stāvokli¹⁶ tiesa lemj par to vai parādnieks ir maksātnespējīgs vai nav. Tātad parādnieka maksātnespēja tiek vai netiek pasludināta balstoties uz kreditora pieteikumā norādītajiem datiem, administratora sagatavotiem atzinumiem un grāmatvedības datu apkopojumiem.

¹⁴ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 03. novembris nr.326/330 ar Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009.30. jūnijs nr.100. 345. pants 2. punkts

¹⁵ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.22. novembris nr.188 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 26. jūlijs nr.97. 20-21. pants.

¹⁶ Turpat. 48. Pants.

1.2. Latvijas Republikas Maksātnespējas likums 2008-2010

Laika posmā no 2008. gada līdz šodienai spēkā ir bijuši divi maksātnespējas likumi. Pirmais Maksātnespējas likums, kurš stājās spēkā 01.01.2008 ir būtiski uzlabots iepriekšējā maksātnespēju regulējošā likuma versija, kas galvenokārt atšķīrās ar trīs uzlabojumiem. Pirmkārt, pirmoreiz tika regulēta arī fiziskās personas maksātnespēja¹⁷, otrkārt likums būtiski uzlabo parādnieka tiesības likumā paredzot tiesiskās aizsardzības procesu¹⁸, kā arī ar 2009. gada grozījumiem ir paredzēts arī ārpustiesas tiesiskās aizsardzības process¹⁹. Šajā likumā uzsvars ir likts ne tikai uz kreditoru interešu aizsardzību, bet arī uz parādnieka iespējam atjaunot maksātspēju ierobežojot kreditoru tiesības. Šīs pozitīvās izmaiņas ir arī norādītas likuma 1. pantā - „Likuma mērķis ir veicināt maksātnespējas subjekta maksātspējas atjaunošanu un aizsargāt kreditoru kopuma intereses parādnieka ierobežotas maksātspējas vai maksātnespējas gadījumā.” Arī šajā likuma redakcijā administratoram ir paredzētas tik pat lielas tiesības un pienākumi, kā iepriekšējā likumā par Uzņēmumu un Uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju²⁰. Tieši tāpat arī šī likuma ietvaros juridiskās personas maksātnespējas faktu tiesa pasludina balstoties uz kreditoru pieteikumu un administratora veikto atzinumu par juridiskās personas vispārējo finansiālo stāvokli²¹.

Pašā jaunākajā Maksātnespējas likuma redakcijā, kas stājās spēkā 01.11.2010. no tajā iekļauto tiesību apjoma ir pielīdzināms šī likuma priekšgājējam. Taču apskatot šī likuma 1. pantā minēt likuma mērķi ir redzamas izmaiņas, jo atšķirībā no iepriekšējā likuma uzsvars ir likts tieši uz finansiālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildi, un maksātspējas atjaunošanu, kā „rezerves variantu”. Kā tiks aprakstīts tālāk šajā likumā administratora loma pirmstiesas procesā ir ļoti ierobežota un tiesas lēmums ir balstīts uz pašas tiesas izskatītiem materiāliem.

1.3. UNCITRAL rekomendācijas un Vācijas likuma mērķi

ANO komisijas rekomendācijas ir ļoti vispārīgas un visaptverošas, taču tajās ir sastopams Latvijas maksātnespēju regulējošos likumos līdz šim nesastapts maksātnespējas likumu mērķa apraksts.

¹⁷ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.22. novembris nr.188 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 26. Jūlijs nr.97. D sadaļa

¹⁸ Turpat. B sadaļa.

¹⁹ Turpat. VII¹ nodaļa.

²⁰ Turpat. 60. Pants.

²¹ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 03. novembris nr.326/330 ar Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009.30. jūnijs nr.100. 363⁷. pants.

Šajās rekomendācijās, pēc autora domām, interesantākā un pamatota atziņa ir, ka maksātnespējas subjekta maksātnespēja neaprobežojas tikai ar pašu parādnieku un kreditoru, bet šajā procesā ir iesaistīti arī darbinieki, parādu galvotāji, preču un pakalpojumu sniedzēji parādniekiem, kā arī dažādas valsts un pašvaldību iestādes. Līdz ar to labam maksātnespējas likumam ir jāatrod līdzsvars ne tikai starp tieši iesaistīto pušu interesēm, bet arī citu pastarpināti iesaistītu subjektu grupu interesēm²². Apskatot šādu likuma mērķa definīciju tā ļoti līdzinās 2008. gadā pieņemtajam Maksātnespējas likumam.

Vācijas maksātnespējas likuma pirmajā pantā nodefinētais likuma mērķis ir kolektīva kreditoru prasījumu apmierināšana no parādnieka aktīvu likvidācijas vai vienošanās panākšana ar maksātnespējas procesa plāna starpniecību šos prasījumus apmierināt saglabājot uzņēmumu un tā darbību²³. Šāda definīcija, pretēji UNCITRAL rekomendācijām, atspoguļo spēkā esošā maksātnespējas likuma mērķa definīciju.

Kā redzams no augstāk aprakstīto likumu un tiesību avotu maksātnespējas mērķu definīcijām, gandrīz visās ir norādes uz kolektīvu kreditoru interešu aizsardzību, kur liela loma ir neatkarīga vērtētāja slēdzienam par juridiskās personas finansiālo stāvokli.

²² United Nations Commission on International Trade Law: Legislative guide to Insolvency Law. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf 9.p. [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

²³ Insolvency Statute of 5.10.1994 as last amended by article 9 of the Act of 23 October 2008. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html [aplūkots 2010. gada 1. novembrī].

2. BŪTISKĀKĀS IZMAIŅAS JURIDISKĀS PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESĀ

Šajā nodaļā autors apskatīs būtiskākās izmaiņas spēkā esošajā Maksātnespējas likumā un Civilprocesa likumā, kurām ir ietekme uz Maksātnespējas procesa izmantošanu ātrākai parādu piedzišanai, un tātad arī likuma izmantošanai pretēji tā mērķiem.

2.1. Maksātnespējas pazīmes

Maksātnespējas procesa ierosināšanas un pasludināšanas sadaļā un tam atbilstošajā Civilprocesa likuma sadaļā, ir sastopamas vienas no būtiskākajām izmaiņām, kam ir liela ietekme tieši uz maksātnespējas procesa norisi un tā kvalitāti. Šīm izmaiņām ir arī būtiska ietekme tieši uz problēmjauditājumā minētā maksātnespējas likuma pielietošanas mērķa ļaunprātīgu vai negodprātīgu pārkāpšanu.

Iepriekšējā Maksātnespējas likuma viena no svarīgākajām maksātnespējas pazīmēm bija negatīvs pašu kapitāls²⁴ jeb situācija, kad juridiskās personas bilancē saistības pārsniedz aktīvu vērtību. Šāds juridiskās personas stāvoklis norāda uz juridiskās personas nespēju segt savas saistības gan ar likvīdiem aktīviem, gan arī pēc mazāk likvīdu aktīvu pārdošanas. Spēkā esošajā Maksātnespējas likumā šāda pazīme vairs nav, un pazīmju kopumu raksturo tikai parāds, kuram ir iestājies apmaksas termiņš, vai arī nespēja sekmīgi pildīt tiesiskās aizsardzības procesā uzņemtās saistības²⁵. Saskaņā ar iepriekšminēto, maksātnespējas pazīmju loks ir samazināts.

UNCITRAL savos ieteikumos pirmkārt ierosina izmantot likviditātes, naudas plūsmas un maksājumu veikšanas pārbaudes, nosakot personas finansiālo stāvokli. Ar šo rekomendāciju ir jāsaprot neizpildīto saistību apmēra noteikšana, kurām jau ir iestājies izpildes termiņš, un salīdzināšana ar pieejamiem likvīdākajiem resursiem šo saistību izpildei. Tādējādi subjekta maksātspēja tiek noteikta vienīgi no parādu un naudas plūsmas izvērtēšanas, neapskatot subjekta īpašumā esošo aktīvu vērtību. Kā pamatojums šādai diezgan vienkāršai maksātspējas konstatēšanai ieteikumos ir norādīta laicīga maksātspējas pasliktināšanās noteikšana, lai novērstu aktīvu neefektīvu izlietojumu, kā arī izvairītos no

²⁴ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.22. novembris nr.188 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 26. Jūlijs nr.97.

²⁵ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170.

kreditoru cīņas uzsākšanas par uzņēmuma aktīviem savu prasījumu apmierināšanai²⁶ brīdī, kad juridiskā persona jau ir faktiski maksātnespējīga.

Spēkā esošā Maksātnespējas likumā paredzētais maksātnespējas pazīmju kopums konceptuāli atspoguļo iepriekšminēto pamatojumu, taču šeit uzmanība ir pievērsta tieši viena kreditora iesniegumam, turklāt ir būtiski arī ņemt vērā katras valsts īpatnības un novērtēt vai šādi principi ir piemērojami. Latvijas gadījumā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās apstākļos, prasījumu (parādu) apmierināšana ar kavējumu ir kļuvusi par ierastu, kaut arī negatīvu praksi²⁷. Līdz ar to Latvijas gadījumā paļaušanās tikai uz kavētiem saistību izpildījumiem var neatspoguļot patieso subjektu maksātspēju.

Kā papildus vērtējams maksātspējas raksturlielums UNCITRAL rekomendācijās ir norādīts tieši negatīvais pašu kapitāls, taču turpat ir arī norāde uz šīs pazīmes trūkumiem. Kā viens no trūkumiem tiek minēta bilances datos uzrādīto aktīvu vērtības atšķirība no šo aktīvu tirgus vērtības. Otrs trūkums, kas tiek minēts ir tas, ka atsevišķās valstīs var nebūt pietiekami stingru un pietiekami precīzi nodefinētu grāmatvedības standartu²⁸. Taču izvērtējot Latvijā pastāvošos grāmatvedības standartus, šādam apgalvojumam nevar piekrist.

Tālāk šajos pašos ieteikumos ir minēts, ka pašu kapitāla pietiekamības pārbaude var tikt kombinēta ar parādu kavēšanu pazīmi. Līdz ar to, paļaušanās tikai uz nespēju laicīgi norēķināties par saņemtām precēm vai pakalpojumiem, pēc autora domām ir būtisks spēkā esoša Maksātnespējas likuma trūkums, kurš detalizētāki tiks apskatīts turpmākajās šī darba nodaļās.

Autors vērš uzmanību uz iepriekšējā nodaļā aprakstītajiem maksātnespējas likumu mērķiem. Rezumējot tika secināts, ka maksātnespējas likums ir vērsts uz kolektīvu interešu aizsardzību, līdz ar to vēl jo vairāk var apšaubīt maksātnespējas pazīmju loka samazināšanas lietderību un kritizēt maksātnespējas ierosināšanas procesa posmā iestrādāto koncentrēšanos uz viena kreditora pietikumu.

²⁶ United Nations Commission on International Trade Law: Legislative guide to Insolvency Law. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf 45.p. [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

²⁷ Kredītu reģistrā ir informācija par 403 875 kavētiem kredītu maksājumiem. Pieejams: <http://zinat.nra.lv/ekonomika/latvija/26348-kreditu-registra-ir-informacija-par-403-875-kaveti-creditu-maksajumiem.htm> [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

²⁸ United Nations Commission on International Trade Law: Legislative guide to Insolvency Law. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf 46.p. [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

2.2. Samazināta maksātnespējas administratora loma

Kā vēl viena ļoti būtiska atšķirība jaunajā Maksātnespējas likumā no iepriekšējā Maksātnespējas likuma ir administratora loma. Šobrīd spēkā esošajā Maksātnespējas likumā nav paredzēta administratora dalība līdz procesa lietas izskatīšanai tiesā.

Iepriekšējā likumā un esošajā likumā ir atstāta identiska Maksātnespējas administratora definīcija, kas nosaka, ka administrators ir fiziska persona, kurai piemīt Maksātnespējas likumā norādītās tiesības un pienākumi. Tomēr, salīdzinot tiesības un pienākumus, var novērot būtiskas atšķirības. Iepriekšējā Maksātnespējas likumā administratora mērķis bija izvērtēt subjekta maksātnespējas pazīmes un dot slēdzienu par maksātnespējas esamību vai neesamību, parādu pamatotību, kreditoru iesniegtās informācijas atbilstību, kā arī koordinēt un vadīt maksātnespējas procesa norisi un uzraudzīt maksātnespējīgo subjektu tiesiskās aizsardzības posmos. Esošajā Maksātnespējas likumā administratora mērķis ir tikai koordinēt un vadīt maksātnespējas procesu pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, kā arī uzraudzīt maksātnespējīgā subjekta darbības tiesiskās aizsardzības posmā.

Abos Maksātnespējas likumos ir norādītas īpašas administratora prasības, tātad ir jāpieņem, ka administrators maksātnespējas procesā piedalās, kā sertificēts profesionālis. Ņemot vērā šo apstākli autoram nav saprotama administratora pienākumu samazināšana un daļēja šo pienākumu deleģēšana tiesai, it sevišķi maksātnespējas procesa posmā, kur var izšķirties parādnieka turpmākais liktenis un objektīva, precīza un profesionāla apstākļu izvērtēšana ir ļoti svarīga.

Arī UNCITRAL rekomendācijās ir norāde uz to, ka viens no svarīgajiem maksātnespējas procesa dalībniekiem ir maksātnespējas administrators. Un atšķirībā no Latvijā spēkā esošā maksātnespējas likuma ir norāde uz to, ka maksātnespējas administratoram ir jābūt iemaņā ne tikai maksātnespējas likuma pielietošanā, bet arī komerclikuma, grāmatvedību reglamentējošo likumu pielietošanā, kā arī jābūt izpratnei par grāmatvedības un ekonomiskiem uzņēmējdarbības aspektiem²⁹. Šo prasību nozīmi var novērtēt apskatot šajā pašā avotā minētos administratora pienākumus³⁰. No pienākumu apraksta arī var izsecināt procesuālās īpatnības un arī šajā gadījumā tiek minēta nepieciešamības pēc administratora atzinuma par maksātnespējas subjekta faktisko

²⁹ United Nations Commission on International Trade Law: Legislative guide to Insolvency Law. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf 175.p. [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

³⁰ Turpat 179.p.

maksātnespēju, kuru administrators gatavo izvērtējot grāmatvedības informāciju, kas attiecas ne tikai uz parādu, par kuru ir iesniegts maksātnespējas procesa pieteikums.

2.3. Civilprocesuālās izmaiņas

Atbilstoši Maksātnespējas likuma izmaiņām ir veiktas arī izmaiņas Civilprocesa likumā. Autoru interesējošās un darba saturu ietekmējošās ir Civilprocesa likuma 46¹ nodaļa un izmaiņas 363¹. pantā.

Grozījumos, pirmkārt, ir vienkāršots maksātnespējas procesa pieteikšanas process un ir precizēts pieteikuma saturs un forma³¹. Otrkārt, ir atrunātas kreditoru tiesības atsaukt maksātnespējas pieteikumu. Šādi tiek doti nevēlami līdzekļi negodprātīgu kreditoru rokās³². Pēc jaunajiem Civilprocesa likuma grozījumiem ir iespējams pieteikumu atsaukt jebkurā mirklī līdz pieteikumā minētie fakti tiek pārbaudīti tiesā un tiek noturēta tiesas sēde par maksātnespējas procesa pasludināšanu. Šīs normas būtība ir ļoti pozitīvs, jo tā dod iespēju kreditora un parādnieka attiecības nokārtot arī bez tiesas līdzdalības arī tad, kad ir uzsākts maksātnespējas process. Šajā gadījumā var iztikt bez tiesas iesaistīšanas, taču ņemot vērā normas formulējumu tās atstātais iespaids uz maksātnespējas procesu nav labs. Treškārt, ir samazināts laiks no pieteikuma saņemšanas līdz pieteikuma par maksātnespējas ierosināšanu izskatīšanai tiesā³³, kas kopsakarā ar iepriekšminēto administratora pienākumu samazināšanu un to deleģēšanu tiesai, pēc autora domām šķiet neadekvāti. Tieši maksātnespējas procesa pieteikuma izskatīšana tiesā, atbilstoši UNCITRAL rekomendācijām ir būtiskākā likuma sastāvdaļa, kas nosaka to vai maksātnespējas likums ir viegli pielietojams un piepilda savu mērķi, vai nē³⁴.

2.4. Negodprātīgas likuma izmantošanas ierobežojošās normas

Jaunajā maksātnespējas likumā ir paredzētas arī normas, kuru mērķis ir ierobežot negodprātīgu likuma izmantošanu parādu piedzīšanas nolūkos. Autors apskatīs trīs šādas normas, no kurām divās normās ir ļoti tiešas norādes uz to, ka to nolūks ir ierobežot negodprātīgus maksātnespējas pieteikumus vai arī tas tieši izriet no normas dabas, bet vienā

³¹ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363¹ panta 1-10. punkts.

³² Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166.363¹. panta 8. punkts.

³³ Turpat 363¹. panta 11. punkts

³⁴ United Nations Commission on International Trade Law: Legislative guide to Insolvency Law. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf 45.p. [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

nav tieši atrunāts šāds normas mērķis, taču tā, likumdevēja apzinātas vai neapzinātas rīcības rezultātā, var tikt uzskatīta kā negodprātīgas rīcības ierobežojoša.

2.4.1. Materiālie līdzekļi negodprātīgai likuma izmantošanas ierobežošanai

Pirmā no normām ir Maksātnespējas likuma 62. pantā aprakstītais maksātnespējas procesa depozīts. Kā izriet no šī likuma panta, tad šim depozītam ir divas nozīmes. Pirmā ir maksātnespējas procesa finansēšanas nozīme, kas kopā ar ministru kabineta noteikumiem „Kārtība, kādā iemaksā un izmaksā juridiskās personas maksātnespējas procesa depozītu juridiskās personas maksātnespējas procesā”³⁵ atrisina situāciju, kad gadījumos, ja maksātnespējīgās juridiskās personas maksātnespējas procesā atklājas, ka juridiskai personai nav mantas vai aktīvu apmērs nav pietiekošs, lai segtu maksātnespējas administratora atlīdzību un citus procesuālos izdevumus, tad šāda atlīdzība tomēr tiktu nodrošināta³⁶. Otrā nozīme izriet no šī paša panta 5. punkta. Šajā punktā ir norādīts, ka kreditors depozītu atpakaļ nesaņem gadījumos, ja maksātnespējas procesa pieteikums nav bijis pamatots, vai parādnieks, līdz lietas izskatīšanai tiesā, ir parādu samaksājis, bet kreditors procesa pieteikumu nav atsaucis. Tieši šis panta punkts kalpo kā preventīvs pasākums negodprātīgai likuma izmantošanai.

Otra norma, kurā var pamanīt preventīvos mērķus ir Civilprocesa likuma 34. panta 3. punkts. Šajā punktā ir atrisinātas divas lietas. Pirmkārt, salīdzinājumā ar iepriekšējo Maksātnespējas likumu ir samazināta valsts nodeva par maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanai, ja to dara parādnieks. Šādi parādniekiem tiek samazināti šķēršļi, lai tie jau laicīgi risinātu maksātnespējas problēmas. Otrkārt, nodeva ir diferencēta un atšķirībā no maksātnespējas procesa pieteicēja tā ir atšķirīga. Gadījumā, ja maksātnespējas procesu piesaka kreditors, tad šī nodeva ir piecas reizes lielāka, kā tas ir gadījumā ja procesu piesaka pats parādnieks. Šādi tiek tieši norādīts uz likumdevēja vēlmi ierobežot negodprātīgus kreditorus ar finansiālu stimulu palīdzību.

Apskatot abas iepriekšminētās normas, pirmkārt, varam secināt, ka gramatiski izvērtējot maksātnespējas procesa depozīta mērķi, tam nav sodošs raksturs, līdz ar to var gadīties, ka kreditori varētu pretoties Maksātnespējas likuma 62. panta 5. punkta 2. apakšpunkta piemērošanai. Otrkārt, preventīvos nolūkos, no naudas līdzekļu viedokļa procesa vajadzībām, kreditors „riskē” ar depozītu divi minimālo algu apmērā, kas kopā sastāda 360

³⁵ Kārtība, kādā iemaksā un izmaksā juridiskās personas maksātnespējas procesa depozītu juridiskās personas maksātnespējas procesā: Ministru kabineta 2010. gada 26. oktobra noteikumi nr.992. Latvijas Vēstnesis, 2010.29. oktobris, nr. 172.

³⁶ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170. 62. panta 2. punkts

LVL un valsts nodevu 250 LVL. Tātad kopā kreditoram ir jāreķinās ar 610 LVL zaudējumiem gadījumā, ja maksātnespējas procesa pieteikums būs nepamatots vai nepatiess. Šeit gan jāpiezīmē, ka to, vai maksātnespējas procesa pieteikums ir bijis patiess vai nepatiess, tiesa varēs konstatēt tikai maksātnespējas procesa pieteikuma izskatīšanas tiesā laikā³⁷. Līdz ar to, apvienojot iepriekšminēto ar kreditora tiesībām atsaukt maksātnespējas procesa pieteikumu jebkurā laikā līdz lietas izskatīšanai tiesas sēdē, depozīta preventīvā funkcija var tikt apšaubīta. Turklāt, ja apskata kreditora finansu ieguldījumu procesa uzsākšanai salīdzinājumā ar minimālo parāda summu, par kādu process vispār var tikt uzsākts, tad valsts nodeva sastāda nedaudz vairāk kā 8% no parāda, bet depozīts sastāda nepilnus 13%. Ja piemin arī to, ka „depozīta risks” nemaz nav tik liels, kā tas tika aprakstīts iepriekš, tad pēc autora domām pirmās divas preventīvās normas var nebūt nemaz tik iedarbīgas salīdzinājumā ar tiem finansu riskiem, kas var draudēt parādniekam, ja tam tiek nepamatoti ierosināta maksātnespēja. Turklāt šī procentuālā attiecība patiesībā varētu būt daudz mazāka, jo, pēc autora domām, jāņem vērā arī vidējo komercsabiedrību apgrozījumu Latvijas Republikā³⁸ kas norāda uz to, ka vidējais saistību apmērs juridiskām personām visdrīzāk būs ievērojami lielāks par likumā noteikto minimumu, kāds ir nepieciešams maksātnespējas procesa ierosināšanai.

2.4.2. Ierobežotas maksātspējas parādnieku aizsardzība

Vēl viena norma, kas ir iestrādāta jaunajā Maksātnespējas likumā un kuras mērķis ir parādnieku aizsardzība pret negodprātīgiem kreditoriem ir 99. panta 2. punktā norādītā norma. Šajā normā ir noteikts, ka kreditoram ir jāatmaksā parādniekam visa tā naudas summa, ko parādnieks ir samaksājis kreditoram 3 mēnešus pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas parāda dzēšanai par kuru ir uzsākts maksātnespējas process. Šādi tiek aizsargāti parādnieki, kas kavē maksājumu, tomēr godprātīgi ir mēģinājuši savas saistības dzēst.

Arī šajā gadījumā, pēc autora domām, šī norma nepiepilda savu mērķi līdz galam un tā regulē situāciju, kad kreditora rīcība ir ar mērķi nodarīt zaudējumus parādniekam, nevis vienkārši paātrināt parāda atgūšanu. Šādu autora pieņēmumu var pierādīt modelējot divas situācijas.

1. Parādnieks atmaksā tādu naudas summu, kas procentuāli ir ievērojama salīdzinājumā ar parādu. Šādā gadījumā šī norma noteikti pildīs savu mērķi, jo kreditoram nebūs izdevīgi uzsākt maksātnespējas procesu, jo rezultātā var nākties atmaksāt naudas summu, kuru maksātnespējas procesa pasludināšanas rezultātā

³⁷ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363¹³. pants 2. punkts.

³⁸ Žurnāls TOP 500: Laikraksta Dienas bizness pielikums.2011. oktobris.7.lpp.

var nākties dalīt ar pārējiem kreditoriem. Tomēr, parādnieka rīcība šādā gadījumā var radīt kreditoram pamatotas cerības saņemt parāda samaksu, un tādējādi ir ļoti apšaubāms vai kreditors vispār ierosinātu maksātnespējas procesu. Šajā gadījumā norma aizsargās parādnieku tikai tad, ja kreditoram būs izteikti „kaitnieciski” mērķi.

2. Parādnieks atmaksā tādu naudas summu, kas procentuāli ir neliela salīdzinājumā ar pašu parādu. Šajā gadījumā, šī norma visdrīzāk nerasniegs savu mērķi, jo kreditora teorētiskais zaudējums nebūs ievērojams, tātad tas visdrīzāk nekavēs kreditoru ierosināt maksātnespējas procesu.
3. Šī norma varētu būt ļoti grūti administrējama un necaurspīdīga, jo šo procesu jānodrošina administratoram un kreditori visticamāk šādu naudas summu atskaitīšanu gribēs realizēt nelabprāt.

Tieši tāpat kā autors izdarīja secinājumus par ierobežojošajiem finanšu līdzekļiem, arī šajā gadījumā aprakstītajai norma ir visai neliela preventīva ietekme uz Maksātnespējas likuma izmantošanu kā parādu piedzīšanas līdzekli.

2.4.3. Maksātnespējas procesa publicitāte

Viena no iepriekšējā Maksātnespējas procesu regulējošā Civilprocesa likuma negatīvajām normām bija Civilprocesa likuma 363⁵ .panta 1. punkts. Šis punkts noteica, ka uzreiz pēc tiesas lēmuma par maksātnespējas procesa lietas ierosināšanu norakstu nosūta atbildīgajai iestādei, kas šo informāciju ieraksta publiskā maksātnespējas reģistrā. Šajā gadījumā parādnieka reputācija un publiskais tēls cieš vēl pirms parādnieka faktiskā maksātnespēja ir pārbaudīta. Šis noteikti varētu būt bijis efektīvs līdzeklis to kreditoru rokās, kas likumu vēlētos izmantot pretēji tā patiesajam mērķim. Jaunajā maksātnespējas likumā šī norma ir dzēsta, līdz ar to šis ir tik tiešām vērtīgs likuma grozījums, lai izvairītos no pārsteidzīgu secinājumu izdarīšanas. Šādi tiek realizēti arī iepriekš minētie UNCITRAL ierosinājumi par likuma veidošanu tā, lai parādnieks neciestu no pārāgriem kreditoru „uzbrukumiem”.

3. MAKSĀTNESPĒJAS LIKUMA IZMANTOŠANA PARĀDU PIEDZĪŠANAI

Šajā nodaļā autors koncentrēsies tieši uz problēmjaudājuma apskatīšanu, kur liela nozīme būs iepriekš aprakstītajai likuma analīzei. Sākotnēji autors aprakstīs maksātnespējas procesa uzsākšanas teorētiskos soļus atbilstoši spēkā esošajam Maksātnespējas likumam un spēkā esošajai Civilprocesa likuma redakcijai, līdz maksātnespējas procesa pasludināšanas brīdim. Tālāk apskatīt procesu nav jēgas, jo ar maksātnespējas procesa pasludināšanas brīdi parādniekam iestājas nelabvēlīgās sekas – zūd tiesības rīkoties ar valdījumā un turējumā esošiem līdzekļiem³⁹ un process kļūst publisks, jo tiek ierakstīts atbilstošos publiskajos reģistros⁴⁰. Pēc tam autors modelēs reālai dzīvei pietuvinātas situācijas, kurās izvērtēs vai spēkā esošais likums tik tiešām ir piemērots parādu ātrākai piedzīšanai, tātad var tikt piemērots pretēji likuma mērķim. Papildus autors apskatīs arī procesuālās īpatnības, kādas var rasties likuma nepareizas pielietošanas rezultātā.

3.1. Maksātnespējas procesa ierosināšanas procedūra

Kā pirmais no maksātnespējas procesa uzsākšanas soļiem atbilstoši jaunajam maksātnespējas procesa likumam ir kreditora nosūtīta brīdinājuma vēstule parādniekam par parāda esamību, kuram ir iestājies apmaksas termiņš, kā arī norādot nodomu iesniegt pieteikumu tiesā maksātnespējas procesa ierosināšanai.

Nākamais solis ir nogaidīt trīs nedēļas un, ja parādnieks nav cēlis pamatots iebildumus vai arī nav veicis parāda samaksu, tad kreditoram ir tiesības vērsties tiesā ar iesniegumu par maksātnespējas procesa ierosināšanu⁴¹.

Ierosinot maksātnespējas procesu, atbilstoši Civilprocesa likuma 363². pantā minētajām norādēm jāiesniedz dokumenti, kur, tostarp pie visiem dokumentiem, ir jāpievieno arī kreditora apliecinājums, ka tas nav saņēmis no parādnieka pamatots iebildumus.

Iesniedzot šos visus dokumentus tiesa, ne vēlāk, kā nākamajā dienā pēc dokumentu saņemšanas tiesnesim ir jāpieņem lēmums par pieteikuma pieņemšanu, atstāšanu bez virzības pieteikuma trūkumu novēršanai vai lēmumu par atteikšanos pieņemt pieteikumu⁴².

³⁹ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170. 63. pants 1. punkts.

⁴⁰ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363¹³. pants

⁴¹ Jaunajam Maksātnespējas likumam jāsaņem atļaujas. Pieejams:

<http://lv.lv/index.php?menu=doc&sub=&id=218339> [apskatīts 2010. gada 15. oktobrī].

⁴² Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363⁹. pants.

Būtiskākais aspekts, pēc autora domām, šajā maksātnespējas procesa posmā ir tas, ka noraidīt pieteikumu tiesa var tikai, ja pret parādnieku jau ir uzsākts tiesiskās aizsardzības process, vai pats parādnieks ir iesniedzis maksātnespējas procesa pieteikumu. Tātad piepildot formālos nosacījumus dokumentiem, pieteikums noteikti tiks pieņemts.

Pēc pieteikuma pieņemšanas tiesa paziņo par savu lēmumu kreditoram un parādniekam, norādot arī lietas izskatīšanas datumu tiesā.

Pēdējais solis ir lietas sagatavošana izskatīšanai tiesā un pati lietas izskatīšana. Šajā posmā tiesnesis ir saņēmis ieteikumu no Maksātnespējas Administrācijas par šai lietai noteikto maksātnespējas administratoru, un var sākt lietas izskatīšanu⁴³. Tālāk atbilstoši Civilprocesa likuma 363¹¹, 363¹² un 363¹³ pantiem tiesa konstatē, ka pastāv maksātnespējas pazīme, kas ir minēta pieteikumā un pasludina juridiskās personas maksātnespējas procesu. Tiesa var arī konstatēt, ka maksātnespējas pazīme nav konstatējama un izbeigt maksātnespējas procesu papildus izvērtējot vai kreditora pieteikums ir bijis nepamatots vai apzināti nepatiess. Papildus tiesa var nepasludināt maksātnespējas procesu, ja tā konstatē, ka parādniekam ir ierosināts tiesiskās aizsardzības process. Pabeidzot procesa pasludināšanu tiesa ieceļ arī administratoru turpmākajām maksātnespējas procesa darbībām.

Šeit ir būtiski vēlreiz uzsvērt, ka maksātnespēja tiek pasludināta vadoties tikai pēc viena kreditora pieteikuma un tajā esošajiem datiem.

3.2. Scenārijs A: Kreditora pieteikumā minētais parāds ir pamatots

Šajā gadījumā autors modelēs situāciju, kad kreditors veic Maksātnespējas likumā paredzētās darbības, jo tam ir parādnieks, kuram ir parāds vismaz 3000 LVL apmērā ar beigušos apmaksas termiņu.

Kā autors minēja iepriekš gan pēc personīgas pieredzes, gan statistikas dati norāda uz to, ka saistību izpildīšanas termiņa pārsniegšana Latvijā vairs nav nekāda īpaša parādība un tas notiek visai bieži⁴⁴. Pēc autora pieredzes bieži vien līgumos ierakstītie termiņi var atšķirties no prakses, tādējādi parādnieks var ilgtermiņā paļauties uz saistību termiņu izpildes kavēšanu un neņemt vērā kreditora regulārus iebildumus. Šajā scenārijā var izdalīt divas situācijas – parādnieks kavē maksājumu apzināti, vai parāds tiek kavēts nejaušības dēļ. Par apzinātu kavēšanu autors jau savu skaidrojumu sniedza, savukārt par nejaušu kavēšanu –

⁴³ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363¹⁰. pants.

⁴⁴ Kredītu reģistrā ir informācija par 403 875 kavētiem kredītu maksājumiem. Pieejams:

<http://zinas.nra.lv/ekonomika/latvija/26348-kreditu-registra-ir-informacija-par-403-875-kavetienu-kreditu-maksajumiem.htm> [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].

situācijā, kad komercsabiedrība ir liela un nereti liela apgrozījuma komercsabiedrībām dienā var būt pat 100 un vairāk rēķini, kādu rēķinu nepamaksāt var būt diezgan vienkārši.

Lai šajā scenārijā pārāk nepaļautos uz dažādām nejaušībām autors pieņems, ka saistību kavējums ir apzināts neatkarīgi no kavējuma motīva.

Atbilstoši augstāk aprakstītajai procedūrai kreditoram ir jānosūta parādniekam ierakstīta vēstule ar satura atšifrējumu, kura saturā tam jānorāda parāda esamība un nodoms vērsties tiesā ar mērķi uzsākt maksātnespējas procesu.

Šīs scenārija ietvaros autors pieņem, ka dažādu iemeslu dēļ adresāts vēstuli nesaņem pasta darbinieku kļūdas dēļ, vai saņem vēstuli, bet tā nenonāk līdz atbildīgajām personām, parādnieks neceļ iebildumus vadoties pēc sadarbības pieredzes un neņem vērā kreditora brīdinājumu, kreditors rīkojas ļaunprātīgi un vienojas ar pasta darbinieku par sūtījuma nenogādāšanu vai fiktīvas kvīts par vēstules nosūtīšanu izgatavošanu. Autora rīcībā ir tiesas spriedums, kur parādnieks noliedz, ka būtu saņēmis brīdinājumu⁴⁵.

Kavēšanas iemesls un iebildumu nesaņemšana jau ir pietiekams pamats, lai kreditors varētu vērsties tiesā ar pieteikumu par maksātnespējas procesa uzsākšanu.

Atbilstoši iepriekš aprakstītajam iesniedzot pieteikumu tiesu interesēs tikai:

1. Pats pieteikums ar kreditora rekvizītiem;
2. Dokumentāri pierādījumi valsts nodevas un depozīta samaksai;
3. Pierādījumi par prasījuma pamatojumu (līgums, rēķins, parādzīme, utt.) un norāde par parāda apmēru, parādniekam izsūtītā brīdinājuma kopija un dokumentārs pierādījums par brīdinājuma izsniegšanu vai kvīts par brīdinājuma nosūtīšanu, kā arī apliecinājumu, ka parādnieks nav cēlis iebildumus pret brīdinājumu⁴⁶.

Kā jau autors aprakstīja iepriekš, tiesa šajā maksātnespējas procesa posmā pieteikuma izskatīšanai pieies ļoti formāli un gramatiski, neiedziļinoties pieteikuma būtībā vai pamatotībā. Izņēmums varētu būt gadījums, kad ir neskaidrība par prasījuma pamatojuma dokumenta atbilstību likuma normai.

Nākamais solis būtu paziņojuma nosūtīšana par lietas izskatīšanas dienu tiesā, kuru tiesa nosūtīs kreditoram un parādniekam. Saņemot šādu paziņojumu no tiesas, jebkura „dzīvotspējīga” juridiska persona noteikti meklētu risinājumu maksātnespējas procesa nepieļaušanai, zinot uz parādnieku attiecināmās, maksātnespējas procesa pasludināšanas negatīvās sekas. Atbilstoši Maksātnespējas likuma un Civilprocesa likuma nosacījumiem procesu līdz tiesas sēdes datumam apstādināt vai pārtraukt vairs nevar. Tādā gadījumā parādnieka darbības varētu būt gatavošanās tiesas sēdei ar diviem risinājumiem, lai izvairītos

⁴⁵ Rīgas Pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā C3035110 (nav publicēts).

⁴⁶ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363². pants.

no maksātnespējas procesa pasludināšanas un kas varētu kalpot kā tiesisks pamats maksātnespējas procesa izbeigšanai vai nepasludināšanai:

- a. Segt kreditora izvirzītās prasības, tādējādi lietas izskatīšanā iesniedzot pierādījumus tam, ka parāda vairs nav⁴⁷,
- b. Uzsāk īstenot tiesiskās aizsardzības procesu⁴⁸.

Gadījumā, ja komercsabiedrības finansiālais stāvoklis ir pietiekami stabils, tad uzsākt tiesiskās aizsardzības procesu nebūtu prātīgi, jo arī šāda rīcība nekavējoties iegūs publicitāti⁴⁹, kā arī tas neatbilstu tiesiskās aizsardzības procesa mērķim – atjaunot finansiālās grūtības nonākuša parādnieka maksātnespēju⁵⁰. Tātad atliek tikai divi situācijas risinājumi – saistību dzēšana vai atļaut tiesai lietu izskatīt tiesā bez iepriekš celtiem iebildumiem.

Atbilstoši Civilprocesa 363¹³. panta 2. punkta minētajam, tiesai ir jāpasludina maksātnespējas process juridiskai personai, ja tā, pieteikuma izskatīšanas dienā, konstatē pieteikumā norādīto maksātnespējas pazīmi, kas šajā gadījumā, atbilstoši Maksātnespējas likuma 57. panta 2. vai 3. punktam ir parādsaistības 1500 vai 3000 latu apmērā.

Pieņemsim, ka parādnieka apgrozījums gadā ir 10 miljoni lati, peļņa pirms nodokļiem 250 tūkstoši lati, kas ir aptuveni 2,5% no apgrozījuma un augstāk aprakstītais kavētais maksājums ir viens no desmit, kur kopējā kavēto parādu summa nepārsniedz 15 tūkstošus latu. Ņemot vērā finanšu analīzi, šāds finansiālais stāvoklis nerada risku vai aizdomas par komercsabiedrības maksātnespēju gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. Tomēr pat šāds komercsabiedrības finansiālais stāvoklis nav šķērslis tam, lai komercsabiedrībai būtu jāiziet augstākminētais maksātnespējas procesa posms un jāpiedzīvo pozitīvas vai negatīvas sekas. Pasludinot maksātnespējas procesu šādai komercsabiedrībai, it sevišķi, ja tas ir ražojša komercsabiedrība, var būt liktenīgi, jo atbilstoši Maksātnespējas likuma 60. pantam, pārvaldes institūcijas pienākumus uzņemas administrators, kurš nevar sākt uzņēmumu vadīt nākamajā dienā pēc procesa pasludināšanas.

Augstāk aprakstītajā scenārijā ir skaidri redzamas sekas maksātnespējas pazīmju samazinājumam. Turklāt šādas procesa sekas ir vēršanās pret likuma mērķi, jo kā aprakstīts iepriekš tā mērķis ir risināt finansiālās grūtībās, ierobežotas maksātnespējas vai maksātnespējas situācijā nonākuša parādnieka saistības pret kreditoriem. Pirms likuma pieņemšanas, likumprojekta anotācijā ir rakstīts: „Maksātnespējas pamatprincipi ir: 1) ļaut godīgam finansiālajās grūtībās nonākušam saimnieciskās darbības veicējam tikt atbrīvotam no

⁴⁷ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363¹³. pants 9. punkts.

⁴⁸ Turpat. 363¹². pants 3. punkts.

⁴⁹ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170. 36. pants.

⁵⁰ Turpat 3. pants 1. punkts.

parādsaistībām un atbildības, kas ir viņa finansiālo grūtību rezultāts; 2) nodrošināt parādnieka mantas – aktīvu taisnīgu sadalīšanu starp kreditoriem; 3) nodrošināt parādniekam iespēju reorganizēt uzņēmumu vai restrukturizēt parādu, ja šāda darbības turpināšana ir pamatota ar atbilstošiem uzņēmuma likviditātes un rentabilitātes rādītājiem un citiem uzņēmuma saglabāšanas pamatotības pierādījumiem⁵¹.” Kā redzams Maksātnespējas pazīmes neatbilst jau pirmajam maksātnespējas principam.

Papildus var norādīt, ka visos apskatītajos maksātnespēju regulējošos likumos ir minētas kreditoru kopuma intereses. Iepriekš maksātnespējas administrators arī vērtēja visu kreditoru prasījumus vēl pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas⁵². Tas, pēc autora domām, atspoguļo kreditoru kopuma interešu aizsardzību visa procesa laikā, taču jaunajā Maksātnespējas likumā process tiek ierosināts un var tikt pasludināts balstoties tikai uz viena kreditora prasījumu.

Ņemot vērā visu augstākminēto ir skaidrs, ka parādniekam nebūtu vēlams atstāt jebkuru kreditora brīdinājumu bez uzraudzības, un adekvātas reakcijas, izsūtot pamatodus iebildumus vai sedzot kreditora izvirzītās saistības un nosūtot šo saistību izpildi apliecinātos dokumentus. Tātad šajā situācija ir skaidri redzams, ka jaunais Maksātnespējas likums kalpo, kā efektīvs līdzeklis parādu ātrākai piedzīšanai. Varētu teikt, ka jaunais Maksātnespējas likums „ārstē” maksājumu kavētājus, taču tas nav šī likuma mērķis. Šāda tipa civiltiesiskiem strīdiem ir paredzēta Civillikuma Saistību tiesību daļa⁵³.

Lai arī šajā apakšnodaļā jau ir redzams problēmjautājuma pierādījums, turpmākajās divās nodaļās autors norādīs uz vēl diviem scenārijiem, kas papildina problēmjautājumu un norāda uz to, ka ir situācijas, kurās spēkā esošais Maksātnespējas likums var sarežģīt gan parādnieka, gan kreditora tiesisko stāvokli.

3.3. Scenārijs B. Apstrīdams kreditora pieteikums.

Tā kā aprakstot iepriekšējo scenāriju autors jau detalizēti norādīja uz procesuālajiem soļiem, tad šajā gadījumā autors fokusēsies tikai uz tiem maksātnespējas procesa posmiem, kuri rada kāzusa situācijas un norāda uz esošā likuma nepilnībām.

Šajā scenārijā tieši tāpat, kā iepriekš autors apskatīs gadījumu, kad starp parādnieku un kreditoru ir strīds par parādu, kurš ir 3000 lati un kuram ir iestājies apmaksas termiņš.

⁵¹ Likumprojekta „Maksātnespējas likums” anotācija. Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument>
[aplūkots 2010. gada 01. oktobrī].

⁵² Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.22. novembris nr.188 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 26. Jūlijs nr.97. 60. pants.

⁵³ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību Tiesības: LR Likums. Ziņotājs, 1993.14. janvāris, nr.1.

Arī šajā gadījumā kreditors ir nosūtījis parādniekam brīdinājumu par parāda esamību un nokavēto samaksas termiņu, bet atšķirībā no iepriekšējā scenārija parādnieks ir nosūtījis kreditoram, pēc parādnieka domām, pamatodus iebildumus. Šajā situācijā pamatotu iebildumu esamība ir pamatots šķērslis juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanai. Tomēr šajā scenārijā būtisks ir fakts, ka Maksātnespējas likums nesniedz detalizētāku aprakstu par to, kādi iebildumi ir uzskatāmi par pamatotiem iebildumiem. Līdz ar to pirmo pārbaudi pēc būtības, par to vai iebildumi ir pamatoti vai nē, likumdevējs ir atstājis paša kreditora rokās.

Jebkuram kreditoram, kurš ir pamatoti vai nepamatoti pārliecināts par savu taisnību uzticēt jautājuma izlemšanu par to vai parādnieka iebildumi ir pamatoti vai nē, var nozīmēt tikai viena rezultāta sagaidīšanu – kreditors turpinās uzsāktu procesu un iesniegs tiesā pieteikumu par maksātnespējas procesa ierosināšanu. Jāņem vērā arī iepriekš aprakstītais scenārijs, kurā varēja redzēt to, cik vienkārši ir ierosināt procesu un cik vienkārši ir nonākt līdz, iespējams maksātpējīgas, juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanai. Kā arī šajā gadījumā ir svarīgi pieminēt kreditora tiesības atsaukt savu pieteikumu jebkurā mirklī līdz maksātnespējas procesa pieteikuma izskatīšanai tiesā. Līdz ar to, apzinoties parādniekam draudošās negatīvās sekas un tajā pat laikā tiesības atsaukt pamatotu vai nepamatotu pieteikumu, kreditors šajā gadījumā iesniegtu maksātnespējas procesa pieteikumu. Ar šādām tiesībām kreditors tiek nostādīts ievērojami izdevīgākā situācijā salīdzinājumā ar parādnieku pat vieglas neuzmanības vai ļaunprātības gadījumā, ja pats kreditors to laicīgi apzinās un atsauca savu pieteikumu. Pieteikuma atsaukums neliedz atkārtoti pieteikt maksātnespējas procesu.

Tiesas procesuālās darbības arī šajā gadījumā noritētu tikpat formāli kā tas tika aprakstīts iepriekšējā scenārijā. Tātad, ja pieteikums pēc formas atbilst Civilprocesa likuma 363². pantam, tad tiesa to pieņems un ierosinās maksātnespējas procesu un nosūtīs paziņojumu par tiesas sēdi kreditoram un parādniekam.

Arī šajā situācijā, pat pēc pamatotu iebildumu celšanas parādnieka rīcībā nav rīku, kā jau laikus nodrošināties pret kreditora prasījumiem un kā zināms, tiesas lēmums maksātnespējas procesa pasludināšanas lietā ir negrozāms⁵⁴. Izeja ir apmaksāt kreditora piestādīto parādu vai ierosināt tiesiskās aizsardzības procesu, vai nedarīt neko.

Šajā situācijā parādniekam atliek gaidīt tiesas sēdi un gatavoties iesniegt pierādījumus par labu saistību atzīšanai par spēkā neesošām.

⁵⁴ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166. 363¹³. pants 1. punkts.

Iepriekšējā Maksātnespējas likuma redakcijā tiesa varēja atļauties nevērtēt parādnieka iebildumus, jo pirmstiesas procesā liela loma bija tieši maksātnespējas administratoram, kuram pēc maksātnespējas pieteikuma saņemšanas tiesā bija jāuzsāk juridiskās personas maksātnespējas pazīmju izvērtēšana. Šādā gadījumā tiesa varēja paļauties uz to, ka nepamatota pieteikuma gadījumā, ja parādnieks izrādītos maksātspējīgs, tad tas atspoguļotos maksātnespējas administratora atzinumā un faktiski parādnieka iebildumu pamatotību konstatētu jau pirms tiesas. Administrators apkopojot datus par parādnieku varētu viegli pārliecināties par to vai parāds ir tiesisks un vai iebildumi ir bijuši pamatoti.

Šobrīd, kad administratora loma pirmstiesas procesā ir samazināta, tad tiesai jebkurā gadījumā parādnieka iebildumi ir jāpārbauda un tāvad kreditora iesniegumā esošais prasījums ir jāizskata pēc būtības. Pretējā gadījumā parādnieks nevar pilnvērtīgi izmantot savas likumā paredzētās tiesības un var celt prasību Satversmes tiesā, jo netiek ievērotas jebkuras personas tiesības vērsties tiesā un aizsargāt savas intereses⁵⁵.

Šajā gadījumā gribot vai negribot tiesai ir jāizskata strīds pēc būtības, un veicot šādas darbības tiesa pati ir spiesta radīt problēma divos aspektos:

1. Juridiskās personas maksātnespējas pasludināšana ir atkarīga no spējas pierādīt vai tieši pretēji atspēkot saistības pamatotību un parāda esamību,
2. Parāda vērtēšana pēc būtības nepakļaujas sevišķās tiesāšanās kārtībai, jo runa jau ir par tiesību aizskārumu.

Būtu jāsāk jau ar paša „pamatota iebilduma” jēdziena analīzi. Nikolajs Zikovs ir mēģinājis nedefinēt institūta „pamatots iebildums” jēgu – „[...] Turpinot analīzi, ir jāpiemēro sistēmiskā iztulkošanas metode, veicot minētā tiesību institūta iztulkošanu kopsakarā ar Maksātnespējas likuma 1. pantā ietvertu regulējumu, kas nosaka parādnieka maksātspējas atjaunošanu un kreditoru kopuma aizsardzības intereses kā likuma pamatmērķus. Ir jāatzīmē, kā parādnieka iebildumi pēc savas būtības nevar ietekmēt parādnieka maksātspējas stāvokli, kas ir ekonomisks, nevis juridisks aspekts, tomēr tiem ir ievērojama nozīme kreditoru aizsardzības procesa efektivitātes noteikšanā. Līdz ar to, izskatot parādnieka iebildumu pamatotības jautājumu, vienlaikus ir jāizvērtē pamatotības rakstura iztulkošanas variantu atbilstība kreditoru interešu kopuma aizsardzības jautājumiem. Ņemot vērā minēto, jāsecina, ka pamatotu iebildumu būtība balstās uz kreditoru prasījumu atspēkošanas efektivitātes, kā arī kreditoru kopuma interešu aizsardzības apsvērumiem. Līdz ar to par pamatotiem iebildumiem ir atzīstami iebildumi, kuri pēc būtības atspēko konkrētā kreditora prasījumu, nodrošinot arī

⁵⁵ Latvijas Republikas Satversme. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.01. jūlijs, nr. 43. 92. pants.

visa kreditoru kopuma aizsardzību no konkrēta kreditora nepamatotajiem prasījumiem⁵⁶.” Lai arī šī „pamatota iebilduma” analīze ir tapusi iepriekšējā Maksātnespējas likuma darbības laikā, paša likuma mērķis šobrīd nav mainījies un iebildumu institūts arī ir „pārmantots” nemainīgs ar tādām pašām sekām. Bet jau tikai izlasot augstāk minētā autora analīzi ir skaidri redzams, ka nekas no tā vairs nevar būt attiecināms uz šobrīd pastāvošo maksātnespējas likumu. Pēc būtības pilnīgi pareizs ir apgalvojums, ka pamatota iebilduma būtība nav ekonomiska, un tā ir juridiska tiesība. Līdz ar to iebildumu esamībai vai neesamībai nevajadzētu būt ietekmei uz juridiskās personas maksātspēju. Taču vērtējot šo institūtu jaunā maksātnespējas likuma ietvaros, pamatoto iebildumu neesamība vai nespēja būt par pamatotiem ir vistiešākā ietekme uz juridiskās personas maksātspēju. Gadījumā, ja iebildumi ir, tad maksātnespējas process var tikt izbeigts vēl nesākoties, vai arī, tiesai pieņemot iebildumus maksātnespējas procesa pasludināšanas tiesas sēdē, juridiskā persona tiks pasludināta par maksātspējīgu. Savukārt, ja iebildumu nav, tad nav arī šķēršļi procesa izskatīšanai tiesas sēdē, un sliktākajā gadījumā tas var būt par pamatu juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanai.

Otrs būtiskais aspekts, kas tika aizskarts šajā analīzē ir kreditoru kopuma interešu aizsardzība. Sistēmiski skatoties uz „pamatotu iebildumu” institūta jēgu tas tiek pieminēts vēl pirms maksātnespējas procesa uzsākšanas (Maksātnespējas likuma 4. panta 2. daļa nosaka, ka maksātnespējas process sākas ar tā pasludināšanu). Taču, pirms procesa pasludināšanas posmā, juridiskās personas Maksātnespējas procesa ierosināšana ir balstīta tikai un vienīgi uz viena kreditora prasījuma izvērtēšanu, tātad šeit nevar būt runa par kreditoru kopuma interesēm.

Tālāk apskatot šajā scenārijā aprakstītā procesa sekas var gūt apstiprinājumu maksātnespējas administrācijas skaidrojumam par to, uz kāda pamata var pasludināt maksātnespējas procesu: „Ja maksātnespējas procesa pieteikumu ir iesniedzis kreditors, tiesa konstatēs parādnieka maksātnespēju un pasludinās juridiskās personas maksātnespējas procesu, ja dienā, kad skatīs pieteikumu, pastāvēs tajā norādītā pazīme – parādnieks nebūs norēķinājies ar kreditoru un nespēs pierādīt tiesai, ka parāda samaksai nav pamata⁵⁷.” Un šāds apgalvojums ir pilnīgā pretrunā ar Maksātnespējas likuma mērķi, jo ar šādiem nosacījumiem maksātnespēja tiek noteikta balstoties uz vienu parādu, kā tas bija jau iepriekšējā scenārijā, kā arī no spējas pierādīt, ka parāds ir vai nav pamatots. Tātad netiek vērtēts tas, vai juridiskai personai ir finansiālās grūtības vai nav, bet gan spēja pierādīt saistības tiesiskumu.

⁵⁶ Zikovs N. Parādnieka pamatoti iebildumi maksātnespējas procesā. Jurista Vārds. 2009. 26. maijs, nr.21.

⁵⁷ Biežāk uzdotie jautājumi par jauno Maksātnespējas likumu. Pieejams: <http://www.mna.gov.lv/lv/aktualitates/144/> [aplūkots 2010. gada 19. novembrī].

Nākamā būtiskākā problēma, kas ir saistīta ar tiesas pienākumu izvērtēt parādnieku iebildumus, vai tie ir celti pirms maksātnespējas procesa ierosināšanas, vai arī tiesas sēdē, kurā izskata maksātnespējas procesa pasludināšanu, ir tieši procesuālā kārtībā.

Atbilstoši profesora Torgāna sakompilētajiem Civilprocesa likuma komentāriem tiesvedības kārtību nosaka pēc šādiem principiem - „[...]Galvenokārt civiltiesas darbība norisinās prasības tiesvedības kārtībā, t.i., strīdus kārtībā, kur vērojamas tiesību pārkāpuma pazīmes, jo viena no pusēm (atbildētājs) aizskārusi otra (prasītāja) tiesības. Taču likumdevējs uzlicis par pienākumu tiesai izšķirt jautājumu par noteiktām personas tiesībām arī tad, kad nekāda tiesību aizskārums nav un tādēļ nav pamata strīdam, bet personai vajadzīgs apliecinājums, ka pastāv noteikti apstākļi, kas rada personai zināmas tiesības vai liedz viņai tās. Šīs lietas izskatāmas sevišķā tiesāšanas kārtībā. Tātad raksturīgākā pazīme, ar ko sevišķā tiesāšanas kārtībā izskatāmās lietas atšķiras no prasības tiesvedības kārtībā izskatāmajām lietām, ir tā, ka tajās nekad nav strīda par tiesībām. Bez tam pastāv arī dažas formālas dabas atšķirības - šajās lietās nevar būt preprasības, prasības atzīšanas, izlīguma un citu prasības tiesvedības kārtībā izskatāmajām lietām raksturīgu institūtu. Atšķirīgi ir noformējami pieteikumi, un atšķirīgs ir procesa dalībnieku loks⁵⁸.”

Ņemot vērā augstākminēto tiesa nonāk nopietnas dilemmas priekšā. Ja parādnieks ir cēlis iebildumus, kreditors tos ir ignorējis, vai uzskatījis par nepamatotiem, vai arī parādnieks iebildumus ceļ jau tiesas sēdē, tad tiesai ir jāskatās parādu pēc būtības. Šādā gadījumā, kā jau tika minēts iepriekš, tiek izskatīta lieta par tiesību aizskārums – nepamatota samaksas pieprasīšana vai samaksas pieprasīšana par neizpildītiem darbiem, nepieģādātām precēm. Līdz ar to, balstoties uz Civilprocesa likuma komentāriem šāda izvērtēšana ir jāveic prasības tiesvedības kārtībā. Civilprocesa likums šādu darbību pieļauj 258. pantā. Taču ir jāievēro tas, ka šādā gadījumā tiesvedība tiek apturēta vai kreditora prasījums tiek noraidīts un uzsākta tiesvedība prasības kārtībā. Savukārt šāds pavērsiens būtiski iedragā sevišķās tiesāšanās kārtības priekšrocības un maksātnespējas procesa principus - procesa efektivitātes principu, apgrozības ātruma principu.

Pretējā gadījumā, lai saglabātu maksātnespējas procesa jēgu un pamatotu iebildumu institūtu tiesai jāpārkāpj Civilprocesa likuma normas un jāizskata parāds un iebildumi pēc būtības sevišķās tiesāšanās kārtībā. Tomēr šajā gadījumā būtiski tiek samazinātas parādnieka tiesības, jo tiesas lēmums būs negrozāms! Autora iepriekš pieminētajā civillietā par maksātnespējas procesa pasludināšanu tiesa arī izskatīja maksātnespējas pazīmes pēc būtības

⁵⁸ Torgāns K. et al. Civilprocesa likuma komentāri, Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006. 400. lpp.

un pieņēma lēmumu⁵⁹. Strīda būtība bija par parāda neatgriešanu, uz kura pamata kreditors iesniedza tiesā pieteikumu par maksātnespējas procesa ierosināšanu. Tiesa nozīmēja maksātnespējas administratoru, kurš veica komercsabiedrības bilances testu, un tiesai deva savu atzinumu. Administrators atzinumā norādīja, ka ārkārtas bilancē norādītie dati, pēc kuriem pašu kapitāls ir pozitīvs, būtu jākorrigē atbilstoši pastāvošajai tirgus situācijai un tajā gadījumā pašu kapitāls būtu negatīvs, tātad pastāvētu papildus maksātnespējas pazīme. Tomēr tiesa, iedziļinoties lietas materiālos un administratora atzinumā nosprieda, ka šāds administratora pieņēmums nevar būt par pamatu maksātnespējas procesa pasludināšanai. Arī šajā gadījumā var novērot tiesas spriešanu pēc būtības, taču tika ievērota nenovilkta robeža, kad šādu procesu jau ir jāizskata prasījuma tiesāšanās kārtībā.

Šajā scenārijā galvenās atziņas ir, ka kreditoram ir būtiskas priekšrocības tiesību apjoma ziņā pirmstiesas procesā, jo jebkurā mirklī var atsaukt pamatotu vai nepamatotu maksātnespējas procesa pieteikumu bez tiesiskām sekām, ciktāl to nereglamentē Krimināllikums⁶⁰. Tātad, ja vien mērķis nav krimināli sodāms, tad kreditors var arī ignorēt parādnieka iebildumus līdz sēdei, kurā tiek izskatīts jautājums par maksātnespējas procesa pasludināšanu. Turklāt, jau atkal parādnieka maksātnespēja tiek izvērtēta balstoties uz viena kreditora prasījumu un papildus, ja parādniekam ir iebildumi pret kreditora prasījumiem, tad uz parādnieka pleciem gulstas arī pienākums pierādīt parāda pamatotību. Šie visi faktori norāda uz to, ka jaunais Maksātnespējas likums ir ļoti ietekmīgs līdzeklis gan pamatotu, gan nepamatotu parādu ātrākai piedzīšanai.

Bez tā visa autors arī konstatēja kolīziju procesa tiesāšanās kārtības izvēlē, kur tiesai visticamāk nāksies pārkāpt Civilprocesa likumu, vai pretējā gadījumā Maksātnespējas likuma jēga būs zudusi. Pēc autora domām, izeja no šīs problēmas varētu būt likumdevēja nedefinēta robeža līdz, kurai strīdu izšķiršana šādās lietās var tikt veikta sevišķās tiesāšanās kārtībā.

3.4. Scenārijs C. Iebildumu tiesības un negodprātīgi parādnieki

Iepriekšējos scenārijos tika apskatītas situācijas, kad kreditori vienu vai otru mērķu vadīti varēja izmantot spēkā esošo Maksātnespējas likumu ātrākai parādu piedzīšanai vai nepamatotu parādu piedzīšanai. Šajā scenārijā autors arī apskatīs situāciju, kad negodprātīgu rīcību varētu sagaidīt arī no parādnieku puses.

Nemot vērā, vēl joprojām diezgan nestabilo ekonomisko situāciju Latvijā nelielas deviācijas komercsabiedrības reputācijā vai nevēlama tiesvedība pati par sevi var kalpot kā

⁵⁹ Rīgas Pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā C3035110 (nav publicēts).

⁶⁰ Krimināllikums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 08. jūlijs, nr. 199/200. 214. pants

pamats maksātnespējas stāvokļa iegūšanai. Tādēļ tas varētu nebūt nekāds pārsteigums, kad arī parādnieki, apstākļu spiesti, meklētu jaunā Maksātnespējas likuma nepilnības, kuras varētu izmantot savā labā, lai izvairītos no saistību segšanas, nevēlamas tiesvedības vai nevēlamas publicitātes.

Pieņemsim, ka arī šajā scenārijā kreditors ir parāds 3000 LVL apmērā, kuram ir nokavēts apmaksas termiņš. Šoreiz pieņemsim, ka darījuma tiesiskais pamats, no kura ir radies parāds ir pamatots.

Par šo parādu kreditors ir nosūtījis parādniekam brīdinājumu, kurā minēts nodoms vērsties tiesā ar maksātnespējas procesa pieteikumu. Būtiska piebilde ir tā, ka parādnieks, ievērojot šobrīd spēkā esošā Maksātnespējas likuma regulējumu, var izvērtēt konkrēto parādu un izsvērt vai veikt tā apmaksu vai atstāt to tiesas ziņā. Proti, ja darījuma tiesiskais pamats ir grūti pierādāms, vai nepilnīgs, tad parādnieks ir labākā situācija pret kreditoru. savukārt, ja parādnieks apzinās, ka parāda tiesiskais pamats ir ļoti skaidrs un fundamentāls, tad visdrīzāk, ka pareizā izeja no situācijas būtu atbilstošā kreditora prasījuma apmierināšana. Iepriekšējā likuma redakcijā šādas „izvēles iespējas” nebija iespējamas.

Turpinot šī gadījuma iztirzāšanu autors pieņem, ka parādnieks izvēlas nosūtīt pēc savām domām pamatotus iebildumus uz kreditora brīdinājumu. Šajā gadījumā kreditors visdrīzāk uzskatīs iebildumus par nepamatotiem un trīs nedēļas pēc brīdinājuma nogādāšanas parādniekam iesniegs tiesā pieteikumu par maksātnespējas procesa ierosināšanu.

Tiesā izskatot maksātnespējas procesa pieteikumu, šajā gadījumā dilemma ir kreditora pusē, jo parādnieka finansiālais stāvoklis nav vērtēts, pat gadījumā, ja tik tiešām parādnieks ir maksātnespējīgs. Turklāt, šajā gadījumā ir būtisks prasījuma tiesiskais pamats un tā pierādīšana, jo arī kreditoru sagaida trīs risinājumi:

1. Prasījums tiek pieņemts un tiek pasludināts maksātnespējas process ar visām no tā izrietošajām sekām,
2. Parādniekam izdodas tiesā pierādīt, ka prasījums nav bijis pamatots, un pieteikums tiek noraidīts, kā arī visticamāk zudīs kreditora iespēja sekmīgi ierosināt procesu vēlreiz,
3. Tiesa apturēs tiesvedību sevišķās tiesāšanās kārtībā un strīds tiks izskatīts pēc būtības prasības tiesāšanās kārtībā, atbilstoši process ievērojami paildzinās.

Pieņemot, ka pārdzīvotā ekonomiskā krīze būs radījusi pietiekami daudz negatīvu precedentu, lai jebkuras ekonomiski aktīvas juridiskas personas saistības nostiprinātu tiesiski pierādāmā veidā, augstāk aprakstītā situācija var nebūt ļoti bieži sastopama, taču tā vēlreiz norāda uz trūkumiem parādnieka maksātnespējas konstatēšanā, kā arī norāda uz problemātisko tiesvedību gadījumā, ja parādniekam rodas iebildumi par parādu. Taču arī šajā

gadījumā var izdarīt tieši tos pašus secinājumus, kādi tie bija iepriekšējos scenārijos. Maksātnespējas procesa būtība ir konstatēt parādnieka maksātnespējas stāvokli. Ja maksātnespējas pazīmes nav acīmredzamas, tad, ievērojot samērīguma principu, varētu vērtēt arī iebildumu pamatotību. Taču, jaunā Maksātnespējas likuma normas spiež tiesai likt uzsvāru tikai uz iebildumiem, jo Maksātnespēja var tikt konstatēta tikai uz konkrētā parāda pamata par kuru ir celti iebildumi.

Nākošajā, šīs sadaļas noslēguma nodaļā autors tiesu praksi, kurā ir minēti daudzi no šajā scenārijā apskatītajiem aspektiem.

3.5. Scenāriju pamatojums - Tiesu prakse

Lai arī tiesu prakse par maksātnespējas procesu ir ļoti reti sastopama, tomēr 2010 gadā ir viens tiesas spriedums, kurš tieši attiecas uz lielāko daļu augstāk aprakstītiem scenārijiem. Autors ir apskatījis Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumu⁶¹ lietā par parādnieka iebildumu radītajām tiesiskajām sekām un strīda izskatīšanu pēc būtības. Turklāt, strīdā iesaistītais parādnieks nav rīkojies pēc labākās sirdsapziņas, līdz ar to ir iestājušies iepriekšminētie 2. un 3. scenārija C risinājums.

Lietas būtība ir šāda. Rīgas rajona tiesa izskatīja maksātnespējas procesa pieteikumu, kura izskatīšanas laikā ir konstatējusi, ka parādnieks ir iesniedzis iebildumus par parāda tiesisko pamatu un arī parāda summu. Ņemot vērā iesniegtos iebildumus tiesa noraidīja maksātnespējas procesa pieteikumu un norādīja, ka strīds ir jāizskata prasības tiesāšanās kārtībā. Turklāt tiesa arī konstatēja, ka parādnieka iesniegtajās bilancēs ir nesakritības. Pamatojoties uz šiem diviem iemesliem tiesa uzskatīja, ka nav pamata uzsākt tiesas procesu. Šajā tiesas spriedumā bija virkne nepilnību.

1. Pieteicējs maksātnespējas pieteikumā norādīja Maksātnespējas likuma 50. panta 2. punktā⁶² minēto maksātnespējas pazīmi, bet tiesa atteica pasludināt procesu, jo nevarēja konstatēt 50. panta 4. punkta⁶³ pazīmi.

Protams, arī šī darba autors visa darba gaitā vairāk aizstāv viedokli, ka precīzāka maksātnespējas pazīme ir saistību ar notecējušu izpildes termiņu neizpilde apvienojumā ar bilances testu un šajā gadījumā tiesa šo pazīmi uzskatīja par pamatotāku. Tomēr ir jāuzsver tas, ka parādnieka grāmatvedības datos bija būtiskas nepilnības, līdz ar to šajā gadījumā,

⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. SPC-109. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2010/109-za.doc> [aplūkots 2010. gada 15. oktobrī].

⁶² Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.22. novembris nr.188 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 26. Jūlijs nr.97.

⁶³ Turpat.

zinot, ka pastāv parāds, parādniekam bija pienākums tiesai uzrādīt patiesus un precīzus grāmatvedības datus. Papildus grāmatvedības datu nesakritībām, parādnieks arī nebija sniedzis administratoram informāciju par parādiem un aktīviem, līdz ar to administratoram bija jāvadās no publiski pieejamās informācijas. Protams, maksātnespējas likuma sekas ir negatīvas parādniekam, varētu uzskatīt, ka tās pat ir sodošas; līdz ar to tiesai jābūt pavisam drošai pirms pasludināt maksātnespējas procesu. Tātad tiesas noraidījums šajā gadījumā būtu pamatots, ja parādnieka iebildumi būtu pamatoti.

2. Otra nepilnība ir fakts, ka tiesa nebija ņēmusi vērā administratora atzinumu, kurā tika minēts, ka parādniekam pastāv vēl citas saistības, kuru termiņš izpildīšanas termiņš jau ir beidzies, un kuras atbilst Maksātnespējas likuma 50. panta 2. punktam.

Šajā lietā var izdarīt ļoti daudz secinājumus un pamatojumu iepriekšējos scenārijos aprakstītajām bažām, ka Maksātnespējas likums ir diezgan bīstams, ja tas tiek pielietots pretēji tā mērķim. Šajā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta (turpmāk tekstā, Augstākās tiesas Senāts) lietā, gan tika konstatētas arī rupjas Rīgas rajona tiesas kļūdas, kas diemžēl liecināja par tiesas ieinteresētību parādnieka interešu aizsardzībā. Secinājumi varētu būt šādi:

Motīvu daļā Augstākās tiesas Senāts ir norādījis – „No iepriekš citētās Maksātnespējas likuma 50.panta 2.punkta normas teksta, kas Augstākās tiesas Senāta ieskatā pietiekami skaidri atklāj tās saturu, izriet, ka parādnieka iebildumi rada tiesiskas sekas, ja tie, pirmkārt, izteikti triju nedēļu laikā pēc brīdinājuma par kreditora nodomu iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu saņemšanas, un otrkārt, tos ir iemesls atzīt par pamatotiem. Līdz ar to atzīstams, ka, atsaucoties uz parādnieces iebildumiem, kas celti jau pēc maksātnespējas lietas ierosināšanas, un šo apstākli norādot kā pamatu SIA „Ripo International Ltd.” pieteikuma noraidīšanai, tiesa minēto tiesību normu ir iztulkojusi nepareizi. Turklāt atbilstoši šai normai parādnieces celtajiem iebildumiem ir nozīme tikai tad, ja tie ir pamatoti. Tādējādi jautājums par iebildumu pamatotību ir apspriežams un izvērtējams maksātnespējas lietas ietvaros, jo pretējā gadījumā parādniekam, izvirzot formālas, ar pierādījumiem neapstiprinātas pretenzijas, rastos iespēja panākt pret to vērstā maksātnespējas pieteikuma noraidīšanu, kas būtu acīmredzamā pretrunā ar iepriekš analizētās normas jēgu. Turklāt, nedodot nekādu vērtējumu parādnieces iebildumiem, tiesai nav iespējams izlemt jautājumu, vai kreditora un parādnieka starpā pastāv strīds par tiesībām, kas izskatāms prasības kārtībā. Nemaz nepievēršoties SIA „Interbūve” pretenzijā norādīto apstākļu pārbaudei, tiesai iepriekš minēto apsvērumu dēļ nebija likumīgs pamats nedz konstatēt strīda par tiesībām rašanās faktu, nedz

arī atsaukties uz to kā šķērsli ierosinātās maksātnespējas lietas izskatīšanai.”⁶⁴ Pēc šīs Augstākās tiesas Senāta atziņas var secināt, ka arī Augstākās tiesas Senāts neriskē novilkt „sarkanās līnijas”, jo šajā motīvu daļā var rast dažus skaidrojumus, bet tajā pat laikā tas dod lielas interpretācijas iespējas.

No vienas puses Augstākās tiesas Senāts konstatē, ka tiesiskas sekas iebildumiem var būt tikai tad, ja tie ir iesniegti likumā noteiktajos termiņos, tas ir, 3 nedēļu laikā no kreditora brīdinājuma saņemšanas. No otras puses tiesa arī konstatē, ka likumā iestrādāto pamatoto iebildumu jēdziens neparedz to, ka par šķērsli maksātnespējas procesa pasludināšanai var būt tikai pašu pamatoto iebildumu iesniegšanas fakts. Līdz ar to tiesa iesaka izvērtēt iebildumus jebkurā gadījumā, tādējādi atzīstot un norādot, ka pasludināt maksātnespējas procesu vai noraidīt to nevar neizvērtējot iebildumus. Šajā gadījumā tiesa arī netieši norāda uz to, ka ja iebildumi ir iesniegti arī ārpus likumā minētajiem termiņiem, tad tos vajadzētu izvērtēt.

Interesants ir arī Augstākās tiesas Senāta skaidrojums par pamatoto iebildumu „izvērtēšanu”. Ir skaidri redzams, ka arī Augstākās tiesas Senāts apzinās regulējuma trūkumu par to cik tālu apstākļus var izvērtēt sevišķās tiesāšanās kārtībā, lai tas nebūtu jāskata jau prasības tiesāšanās kārtībā. Tiesa iesaka izvērtēt apstākļus un dot vērtējumu, nevis slēdzienu vai no iebildumiem var izsecināt Maksātnespējas procesa šķēršļus vai nē. Rezumējot varētu spriest, ka tiesa ierosina iebildumus izvērtēt arī pēc būtības, taču to darīt gadījumā, ja var izdarīt drošus un pamatotus slēdzienus, bet ja iebildumi satur daudzus un sarežģītus faktus, kas nav viennozīmīgi, tad nodot lietu izskatīt prasības tiesāšanās kārtībā.

Var tikai priecāties, ka šajā gadījumā Augstākās tiesas Senāta spriedums likvidēja negatīvās sekas, šajā maksātnespējas procesa lietā, kas pēc būtības bija ļoti apšaubāma. Taču ne tik labus secinājumus varētu izdarīt modelējot šo spriedumu, kādi varētu būt Augstākās tiesas Senāta secinājumi?

Pēc sprieduma satura varēja nojaust, ka Augstākās tiesas Senāts pēc lietas materiāliem arī nojauta, ka parādniekam pastāv faktiskas maksātnespējas pazīmes. To varēja arī konstatēt balstoties uz administratora sniegto atzinumu, kur bija skaidri norādītas citas, parādnieka, neizpildītas saistības. Papildus aizdomas varēja radīt arī nesakritīgie operatīvās bilances dati. Diemžēl spriedumā nav norādīts uz to vai bilances dati atklāj maksātnespējas pazīmi, vai nē. Neviena no šiem faktiem netiktu konstatēti vadoties pēc spēkā esošā Maksātnespējas likuma normām! Tātad, arī faktiski maksātnespējīgs parādnieks varēja izvairīties no procesa pasludināšanas.

⁶⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. SPC-109. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2010/109-za.doc> [aplūkots 2010. gada 15. oktobrī].

Papildus būtisks jautājums šī sprieduma ietvaros ir vai tas attieksies arī uz jauno Maksātnespējas likumu? Atbilstoši Civilprocesa likuma komentāros ir minēts – „No komentējamā panta sestās daļas noteikuma izriet tiesas pienākums ņemt vērā judikatūru. Tas tomēr nenozīmē, ka citā tiesas nolēmumā dotais tiesību normu piemērošanas pamatojums ir obligāts tiesai, kas izskata lietu, ja vien likumā vai Latvijas Republikai saistošos starptautiskos līgumos nav noteikts citādi⁶⁵.” Pēc šī skaidrojuma var secināt, ka šis Augstākās tiesas Senāta spriedums var tikt izmantots citu līdzīgu strīdu izskatīšanai, taču tiesai nav pienākuma to darīt. Turklāt, juridiski jaunais Maksātnespējas likums ir jauns likums, nevis iepriekšējā likuma grozījumi, tātad šis varētu būt kā papildus šķērslis Augstākās tiesas Senāta skaidrojumu piemērošanai jaunā Maksātnespējas likuma ietvaros izskatāmajos strīdos.

3.6. Ieguvēji un zaudētāji

Atskatoties uz iepriekš aprakstītajiem scenārijiem var secināt, ka atsevišķās situācijās vienam procesa dalībniekam ir vairāk priekšrocību attiecībā uz otru dalībnieku, it īpaši, kad likums tiek izmantot pretēji tā mērķiem un pretēji procesa dalībnieku labajiem nodomiem.

No scenārijiem A un B var secināt, ka kreditoram ir priekšrocības attiecībā pret parādnieku, jo procesu var ierosināt un pasludināt balstoties tikai uz viena parāda esamību. Turklāt, pēc procesa ierosināšanas formālā rakstura var secināt, ka parādnieka iebildumiem pirmstiesas procesā pēc būtības ir ļoti pastarpināta nozīme, neatkarīgi no tā, vai tie parādnieka un kreditora ieskatā ir pamatoti vai nē. Tātad, parādnieka neuzmanības vai kreditora subjektīvā vērtējuma rezultāta par iebildumiem maksātspējīgs parādnieks var nonākt maksātnespējīga parādnieka statusā. Abos pirmajos scenārijos kreditoram ir būtiska priekšrocība pār parādnieku tajā ziņā, ka kreditoram ir tiesības jebkurā mirklī procesu izbeigt atsaucot savu pieteikumu. Civilprocesa likums nav noteicis kreditoram par pienākumu iesniegt arī atsaukuma pamatojumu, bet ir noteicis negatīvas sekas pieteikuma neatsaukšanai, ja parādnieks ir savas saistības izpildījis vēl pirms lietas izskatīšanas tiesā. Līdz ar to līdz tiesai kreditoram ir dotas tiesības izvērtēt vai tam ir izredzes procesa rezultātā gūt savu prasījumu apmierinājumu vai nē, un atkarībā no šī vērtējuma un parādnieka reakcijas uz procesa pieteikumu kreditors var izlemt turpināt vai pārtraukt procesu. Un šajā gadījumā parādnieks faktiski ir situācijā, kad tam ir piespiedu apstākļi pierādīt parāda neesamību vai arī apmierināt kreditora prasījumu pirmstiesas procesā.

⁶⁵ Torgāns K. et al. Civilprocesa likuma komentāri, Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006, 23. lpp.

Apskatot pēdējo scenāriju var redzēt, ka parādniekam, kurš nav pārliecināts par savu finansiālo stāvokli un tas nav īpaši stabils, var izmantot likuma normas, lai maksātnespējas procesu paildzinātu tieši tā iemesla dēļ, ka tiesai noteikti būtu jāizskata pamatotie iebildumi, jo tikai no tā var būt atkarīgs maksātnespējas procesa rezultāts, kā arī tiesai ir Maksātnespējas likumā inkorporētais labticības princips⁶⁶. Tātad tiesai nedrīkst pieņemt, ka jebkuri iesniegtie iebildumi noteikti būs nepamatoti, bet šis fakts ir jāpārbauda, kā rezultātā tiesa var nonākt pie secinājuma, ka strīds ir jāskata prasības tiesāšanās kārtībā.

Jāatzīst gan, ka negodprātīgs parādnieks var izmantot likumu pretēji tā jēgumam tikai paļaujoties uz veiksmi tiesai izskatot procesa pasludināšanu. Šajā gadījumā parādnieku var glābt vienīgi tas, ka parāds ir radies par darījumu, kurš nav pietiekami viegli pierādāms.

Atšķirībā no parādnieka, kreditoram ir dotas tādas tiesības, kas neprasa paļauties uz vienkāršu veiksmi. Ņemot vērā iepriekšējos aprakstus jaunais maksātnespējas likums tik tiešām ir labs līdzeklis kreditoru rokās parādu ātrākai piedzīšanai.

Apskatot visu iepriekšminēto un situācijas priekšrocības, kreditoram jebkurā gadījumā ir izdevīgi iesniegt pieteikumu maksātnespējas procesa ierosināšanai neatkarīgi no tā, vai parādniekam ir pamatoti vai nav pamatoti iebildumi, salīdzinot ar sekām ar kādām riskē parādnieks attiecībā pret kreditoru. Bet skatoties no parādnieka viedokļa, tam jebkurā situācijā ir izdevīgi sniegt iebildumus par parādu, jo tos tiesai būtu jāizskata jebkurā gadījumā.

Atskatoties uz līdz šim aprakstītajām situācijām un jaunā Maksātnespējas likuma izmaiņām var konstatēt veselu problēmu kopumu.

1. Pēc jaunā Maksātnespējas likuma 1. pantā nodefinētā likuma mērķa un modelētajām situācijām, kā arī iepriekšminēta priekšrocību salīdzinājuma, ir radīta situācija, kas spiež piespiedu kārtā izpildīt parādnieka saistības. Rodoties šādai piespiedu situācijai procesa gaitā tiek iniciēts Civilprocesa likuma 10. pantā nodefinētais sacīkstes princips, kas ir raksturīgs tiesvedībai prasījuma kārtībā⁶⁷. Kaut arī Maksātnespējas procesa mērķim būtu jābūt maksātnespējas subjekta stāvokļa konstatēšanai⁶⁸.
2. Ļoti daudz principiālu problēmu rada samazinātais Maksātnespējas pazīmju loks. Kaut arī var atzīt, ka iepriekšējā likuma redakcijā iekļautās pazīmes arī nav ideāls risinājums, taču parādsaistību un aktīvu apmēru kā pazīmes esamība vismaz stimulēja vērtēt kopējo maksātnespējas subjekta stāvokli. Arī šajā gadījumā, ņemot vērā, ka maksātnespēju nosaka pēc viena parāda, tas arī rada spriedzi parādniekam un tātad arī

⁶⁶ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170. 6. pants. 8. punkts.

⁶⁷ Torgāns K. et al. Civilprocesa likuma komentāri, Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006. 400 lpp.

⁶⁸ Turpat 401. lpp.

- stimulē izmantot visus līdzekļus, lai radītu šaubas par parāda spēkā esamību. Šāda rīcība atkal izraisa sacīkstes principu un papildus uzliek lielākus atbildību un pienākumus tiesai, jo tad tai ir jāskata konkrētais parāds un iebildumi pēc būtības.
3. Jaunajā Maksātnespējas likumā iestrādātais maksātnespējas pazīmju kopums neatspoguļo maksātnespējas būtību, kuru var izsecināt no likumprojekta anotācijā iekļautā skaidrojuma – „Termina maksātnespējas process lietojums ir šaurāks, un tas likumā tiek definēts kā tiesiska rakstura pasākumu kopums, lai: 1) atjaunotu parādnieka maksāspēju un aizsargātu kreditoru kopuma intereses, piemērojot izlīgumu vai sanāciju; 2) aizsargātu kreditoru kopuma intereses, piemērojot bankrota procedūru⁶⁹.” Ja parādniekam ir tikai viens parāds, tad maksātnespējas process nepildīs savu jēgu – atjaunot maksāspēju vai apmierināt kreditoru intereses.
 4. Samazinātā maksātnespējas administratora loma pirmstiesas procesā arī pieliek savu artavu Maksātnespējas procesa sarežģīšanā. Lai arī ir samazināts izvērtējamo maksātnespējas pazīmju loks, tomēr kādam ir jāveic šo pazīmju izvērtēšana. Noņemot šo pienākumu no maksātnespējas administratora pleciem, tas tiek pielikts pie tiesas pienākumiem. Ja iepriekš tiesa varēja paļauties uz administratoru secinājumiem un slēdzieniem, tad tagad pašai tiesai ir jāveic izpēte un jārada šie slēdzieni.
 5. Kā jau autors analizēja iepriekš, visai neefektīvi ir arī maksātnespējas procesa likuma mērķim neatbilstošas likuma piemērošanas preventīvie pasākumi. Pirmkārt, kreditoram piemērojamās nodevas un drošības depozīts ir neatbilstošs tiesību apmēram, kāds tiek dots kreditoram, kā arī minimālā prasījuma lielumam par kādu var tikt ierosināts process. Turklāt, Maksātnespējas likuma 99. panta 2. punktā iestrādātā norma par tādu naudas summu atmaksu parādniekam, kuras tas ir samaksājis kreditoram pēdējo trīs mēnešu laikā pirms procesa pasludināšanas dienas, šķiet ļoti neelastīga un grūti piemērojama. Šādas naudas summas atprasīšanas process nav īpaši reglamentēts, lai atbilstu procesa efektivitātes principam un pēc autora domām būs ļoti grūti administrējams, tātad - necaurspīdīgs.
 6. Viena no visgrūtāk risināmām problēmām varētu būt robežšķirtnes nodefinēšana, cik tālu tiesa var iet strīdu un maksātnespējas pazīmju vērtēšanās pēc būtības. Kā tas bija redzams šī darba iepriekšējās nodaļās, tam ir būtiska loma, lai ievērotu dalībnieku tiesības, bet nezaudētu maksātnespējas procesa sevišķās tiesāšanās kārtības jēgu.

⁶⁹ Likumprojekta „Maksātnespējas likums” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument> [aplūkots 2010. gada 01. oktobrī].

7. Pēdējā no fundamentālām problēmām, kas gan jau pastāvēja arī iepriekšējā Maksātspējas likumā ir pamatotu iebildumu jēdziena definīcijas trūkums. Ņemot vērā samazināto maksātspējas pazīmju loku, šī jēdziena nozīmīgums kļūs ievērojami būtiskāks. Tā kā esošā regulējumā parādniekam ir lielāks stimuls pierādīt parāda neesamību, un tiesai ir lielāks stimuls izskatīt iebildumus pēc būtības, tad samazinās pamatoto iebildumu jēga, kā šķērslim maksātspējas procesa ierosināšanai.

Šis diezgan lielais problēmu loks liecina par to, ka tik tiešām jaunais Maksātspējas likums kalpo kā efektīvs līdzeklis parādu piedzīšanai un to ir ļoti viegli pielietot pretēji tā mērķim.

4. PROBLĒMU RISINĀJUMI

Šajā nodaļā autors piedāvās savus risinājumus augstāk aprakstītajām problēmām, kā arī novērtēs to ietekmi uz autora modelētajiem scenārijiem, kā arī iepriekš aprakstīto Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumu. Papildus autors arī apskatīs kāds regulējums ir atbilstošs Vācijas maksātnespējas likuma normās.

4.1. Likuma mērķa precizējums

Pēc autora domām, spēkā esošā Maksātnespējas likuma 1. pantā minēto mērķi vajadzētu mainīt uz tādu, kāds tas bija 2008. gada maksātnespējas likuma redakcijā. Šāda izmaiņa varētu labāk raksturot to, kas maksātnespējas likumam ir jāpanāk – jāpiemeklē atbilstošs risinājums finansiālās grūtībās nonākušam subjektam. Un risinājumiem būtu jābūt diviem - apmierinot kreditoru kopuma intereses un nodrošinot kreditoriem maksimālo labumu no parādnieka likvidācijas, vai arī atjaunojot parādnieka maksātspēju. Analizējot maksātspējas atjaunošanu pēc būtības, pēc autora domām, tā ir tieši tā pati kreditoru kopuma interešu aizsardzība, tikai ilgākā termiņā. Attiecībā uz maksātnespējas likuma mērķiem, autors jau otrajā nodaļā norādīja uz Vācijas maksātnespējas likumā 1. pantā iestrādāto normu – apmierināt kreditoru kopuma intereses no parādnieka likvidācijas, vai panākt vienošanos par maksātnespējas procesa plānu un atjaunot parādnieka maksātspēju⁷⁰.

Šī brīža Latvijas apstākļos, būtu sevišķi nozīmīgi atjaunot maksimāli daudzu, ierobežotas maksātspējas komercsabiedrību maksātspēju, jo tam būtu arī pozitīvas ekonomiskas sekas. Tādēļ likuma mērķa definīcijā vajadzētu ievērot principu – vispirms izvērtēt maksātspējas atjaunošanu, un ja tas nav iespējams - ievērot kreditoru kopuma intereses likvidējot parādnieka aktīvus.

4.2. Maksātnespējas pazīmes un to atbilstība maksātnespējas būtībai

Autors viennozīmīgi pastāv uz to, ka vajadzētu būtiski uzlabot regulējumu, kas attiecas uz parādnieka maksātnespējas noteikšanu izvērtējot maksātnespējas pazīmes. Tā kā maksātnespējas pazīmes ir tās, pēc kurām tiesa konstatēs vai parādnieks ir vai nav maksātnespējīgs, tad šīm pazīmēm ir jābūt ļoti precīzām un reizē arī izsmeļošām. Maksātnespēja ir stāvoklis, kad parādniekam ir finansiālas grūtības un tas nespēj apmierināt kreditoru prasījumus un savas saistības. Šeit uzsvaram būtu jābūt uz kreditoru kopumu, tātad

⁷⁰ Insolvency Statute of 5.10.1994 as last amended by article 9 of the Act of 23 October 2008. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html [aplūkots 2010. gada 1. novembrī].

nedrīkst būt situācija, kad maksātnespēja tiek noteikta vienīgi balstoties uz viena parāda esamību.

Autors piekrīt, ka aktīvu un parādsaistību novērtēšana, kas kalpoja kā viena no pazīmēm iepriekšējā Maksātnespējas likuma redakcijā, nav ideāls risinājums. Kā bija norādīts arī autora aprakstītajā tiesas spriedumā par juridiskās personas maksātnespēju un arī Augstākās tiesas Senāta spriedumā, parādnieku bilances dati abos gadījumos bija nekonekventi. No tā var secināt, ka tik tiešām bažas par aktīvu bilances vērtības pielāgošanu katra brīža nepieciešamībai ir pamatotas. Tomēr, iepriekšējā likuma regulējumā, lai nonāktu pie aktīvu un parādsaistību novērtēšanas iepriekšējais maksātnespējas likums noteica virkni darbību administratoram, kurus tam vajadzēja izpildīt, lai varētu dot pamatotu slēdzienu par šo pazīmi. Līdz ar to tiesa varēja iegūt daudz precīzāku parādnieka maksātnespējas vērtējumu.

Finanšu pasaulē ir ļoti daudz un dažādu indikatoru, ar kuru palīdzību var noteikt juridiskās personas maksātnespēju un finansiālo stāvokli. Kā piemēru varētu minēt „Acid-Test ratio”, kas ir attiecība starp likvīdiem aktīviem (nauda + debitoru parādi) pret īstermiņa saistībām⁷¹. Šis indikators var dot slēdzienu par parādnieka spējām segt savas saistības īstermiņa, un tas ir balstīts uz tādām bilances vērtībām, kuras nevar nedz pārvērtēt, nedz nenovērtēt. Piesaistot ekonomistus un finansistus noteikti varētu atrast vēl daudz un dažādus indikatorus, ar kuru palīdzību varētu noteikt parādnieka maksātnespēju arī vidējā un ilgākā termiņā. Kā papildus pazīmi, kas varētu kalpot kā labs maksātnespējas noteicējs varētu būt parādnieka kreditoru un debitoru saraksti, kuri jau bija pieminēti iepriekšējā Maksātnespējas likuma 60. pantā. Šie autora ierosinājumi ir jāvērtē kā papildinājumi esošajām maksātnespējas pazīmēm.

Vācijas maksātnespējas likums paredz trīs maksātnespējas pazīmes, kas minētas likuma 17., 18. un 19. pantos:

1. Nelikviditāte, kas izpaužas, kā parādnieka nespēja segt parādsaistības, kurām ir iestājies izpildes termiņš. Šajā gadījumā ir būtiski pieminēt, ka Vācijas likumā ir norāde uz saistībām daudzskaitlī.
2. Iespējama nelikviditāte, kas attiecas uz parādnieka pieteikuma gadījumu, ja parādnieks saprot, ka tas nespēs izpildīt saistības tuvākajā laikā.
3. Parādu vērtība pārsniedz aktīvu vērtību⁷².

⁷¹Acid-Test Ratio. Pieejams: <http://www.investopedia.com/terms/a/acidtest.asp> [aplūkots 2010. gada 29. septembrī].

⁷²Insolvency Statute of 5.10.1994 as last amended by article 9 of the Act of 23 October 2008. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html [aplūkots 2010. gada 1. novembrī].

Kā redzams arī Vācijas likumdevējs ir paredzējis juridiskās personas vispārējās maksātspējas izvērtēšanu. Par parādnieka maksātspējas patiesumu, kura būtu izvērtēta balstoties uz šeit norādītajām pazīmēm, noteikti nevarētu rasties ievērojamas šaubas.

4.3. Administratora loma pirmstiesas procesā

Palielinot maksātspējas pazīmju loku, būtu tikai loģiski, ka tas tiktu apvienots ar maksātspējas administratora lomas atjaunošanu pirmstiesas procesā. Pazīmju izvērtēšanai būtu nepieciešams ievērojamāks laiks, jo administratoram būtu nepieciešamība iedziļināties parādnieka grāmatvedības datos. Līdz ar to būtu nepieciešams arī atjaunot iepriekšējā Civilprocesa likumā pastāvošo regulējumu par lietas izskatīšanu 30, nevis 15 dienu laikā no procesa ierosināšanas dienas⁷³. Autors apzinās, ka esošais regulējums iespējams ir radies taupības nolūkos ar mērķi samazināt procesa izmaksas, taču tas būtu jāvērtē kopsakarā ar to, cik izmaksā process, kurā tiesa, vadoties no nepilnīgas informācijas, pasludina maksātspējas procesu vai arī izceļas strīds par tiesā nepārbaudītiem faktiem? Papildus, pēc autora domām arī likumā būtu jāuzsver papildus kvalifikācijas prasības administratoriem, nosakot nepieciešamību pēc pamatzināšanām ekonomikā un grāmatvedībā.

Vācijas maksātspējas likuma 22. pants nosaka daudz apjomīgākus maksātspējas administratora pienākumus pirmstiesas procesā:

1. Ja tiesa tā nosaka, tad administratoram ir tiesības jau pirmstiesas procesā pārņemt uzņēmuma vadību;
2. Administratoram ir pienākums novērtēt parādnieka īpašumus (!) un dot slēdzienu vai tie ir pietiekami, lai segtu kreditoru prasījumus;
3. Administratoram ir pienākums izvērtēt kreditoru pieteikuma pamatotību un izvērtējot grāmatvedības datus dot slēdzienu vai parādnieks atbilst maksātspējas pazīmēm⁷⁴.

Kā redzams, tad Vācijas likumdevējs ir uzlicis daudz lielāku atbildības un pienākumu nastu maksātspējas administratoram nekā tas jebkad ir bijis Latvijas likumos. Protams, Vācijas gadījumā procesa izmaksas droši vien ir visai ievērojamas, taču iespējams, ka Vācijas likumdevējs ir izvērtējis šo izmaksu lielumu ar potenciāliem zaudējumiem ekonomikai gadījumā, ja tiek nepamatoti ierosināts maksātspējas process.

⁷³ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 03. novembris nr.326/330 ar Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009.30. jūnijs nr.100. 363⁶. pants 1. punkts.

⁷⁴ Insolvency Statute of 5.10.1994 as last amended by article 9 of the Act of 23 October 2008. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html [aplūkots 2010. gada 1. novembrī].

4.4. Preventīvie pasākumi

Pēc autora domām, būtu jāpastiprina preventīvie pasākumi pret negodprātīgu un mērķim neatbilstošu Maksātnespējas likuma pielietošanu.

Kaut arī autors iepriekš izteica kritiku par garantijas depozīta apmēru, tomēr to varētu atstāt tieši tādā pašā apmērā, kā tas ir bijis līdz šim. Garantijas depozītam būtu jāpilda tikai sava būtība – jāfinansē maksātnespējas process. Tātad, gadījumā, ja kreditora pieteikums ir bijis nepamatots, tad garantijas depozīts kalpos, kā izdevumu segšana pirmstiesas posmā un pieteikuma izskatīšanas tiesā posmā. Taču, lai garantijas depozītu padarītu iedarbīgu, tad būtu jāizslēdz iespēja kreditoram atsaukt savu maksātnespējas procesa pieteikumu, izņemot gadījumu, ja parādnieks pirmstiesas procesā savas saistības būs izpildījis. Šajā gadījumā kreditors, kurš ir iesniedzis nepamatotu pieteikumu riskē ne tikai ar valsts nodevu, bet arī ar garantijas depozīta summu. Šobrīd šie potenciālie kreditora izdevumi sastādītu jau ~20% no minimālā parāda summas, par kuru var ierosināt maksātnespējas procesu.

Attiecībā uz normu, kas regulēja tādas naudas summas atmaksu parādniekam, kuru tas ir samaksājis kreditoram trīs mēnešu laikā pirms maksātnespējas procesa ierosināšanas⁷⁵, autors saglabā iepriekš norādīto viedokli, ka šāдай normai nav pamatotas jēgas. Ja kreditors izrāda iniciatīvu un mēģina savas saistības izpildīt, tad labticīgs kreditors visdrīzāk neierosinās maksātnespējas procesu. Autors uzskata, ka pantam, kurā ir iekļauta iepriekšminētā norma, būtu jābūt noformulētai tā, lai tā kalpotu vienīgi kreditoru kopuma interešu aizsardzībai, kā tas bija iepriekšējā Maksātnespējas likumā.

Autors šī darba ietvaros nepētīja atbilstošas normas, kas regulētu preventīvos risinājumus Vācijas maksātnespējas likumā, jo to regulē Vācijas civilprocesa likums. Tomēr, ņemot vērā to, ka Vācijas maksātnespējas procesa likuma 54. pantā ir skaidri nodefinētas maksātnespējas procesa izmaksas, tad autors pieļauj, ka kreditoram šīs izmaksas iz jāsedz gadījumā, ja tiesa atzīs maksātnespējas procesa pieteikumu par nepatiesu vai nepamatotu.

4.5. Tiesāšanās procesuālā kārtība un pamatotie iebildumi

Procesuālās kārtības strikta ievērošana un pamatoto iebildumu izvērtēšana ir divas pilnīgi neatraujamas lietas. Šī ir viena no problēmām, kurai ir visgrūtāk piedāvāt kādu ļoti precīzu un tiešu piedāvājumu, jo kā jau autors izsecināja no Augstākās tiesas Senāta sprieduma, arī tajā tiesa nepiedāvāja vienu universālu risinājumu. Šajā gadījumā risinājumam ir jāapmierina divas prasības – jāapmierina parādnieka tiesības iebilst un sniegt savus

⁷⁵ Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124 ar Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170. 99. pants 2. punkts.

argumentus par parādiem un savu finansiālo stāvokli, kā arī jāsabalansē šo iebildumu izskatīšana ar procesa efektivitāti un procesuālo apgrozību.

Pēc autora domām, ieviešot augstāk aprakstītos ierosinājumus iespēja un paplašinot parādnieka maksātnespējas noteikšanas pazīmju loku, būtiski samazināsies vajadzība pēc parādnieka iebildumu izvērtēšanas pēc būtības. Ja ievēro augstāk minētos ierosinājumus, tad pamatoto iebildumu jēdziens atgūst savu iepriekšējo nozīmi – tas ir kā pirmais šķērslis nepamatotu kreditoru pieteikumu ierobežošanai. Jo, kā tas tika minēts 3 nodaļā, pamatotie iebildumi ir juridisks un procesuāls līdzeklis un tam nav un nedrīkst būt ekonomiska iespaids uz parādnieka finansiālo stāvokli⁷⁶. Pēc autora domām pamatotie iebildumi kalpotu, kā „saprātīga” kreditora un parādnieka ārpusstiesas strīdu risināšanas līdzeklis, kura esamība norāda uz to, ka abām pusēm savstarpēji jākonstatē savstarpējo attiecību tiesiskums. Ieviešot autora piedāvātos ierosinājumus samazinātos arī sacensības principa ietekme uz procesu un tas iegūtu Civillikuma komentāros aprakstīto personas stāvokļa konstatēšanas⁷⁷ raksturu.

Apkopojot ierosinājumus, pēc autora domām, ar to palīdzību būtiski mainītos Maksātnespējas likuma pielietošanas ērtums un uzlabotos sasniedzamie rezultāti. Uzlabojot spēkā esošo regulējumu, likuma izmantošana parādu ātrākai piedzīšanai, kā arī tā izmantošana pretēji likuma mērķim būtu gandrīz likvidēta. Attiecībā uz autora apskatītajiem scenārijiem, ar šiem ierosinājumiem, tiktu sabalansētas kreditora un parādnieka tiesības pirmstiesas procesā. Ierosināt procesu balstoties uz nepamatotiem prasījumiem un iesniegt nepamatotus iebildumus vairs nebūtu jēgas, jo pirmajā gadījumā būtu jāsedz pieteikuma izskatīšanas izdevumi, bet otrajā gadījumā maksātnespējas stāvoklis tiktu konstatēts balstoties uz parādnieka vispārējo finansiālo stāvokli un iebildumu izskatīšana pēc būtības vairs nevarētu atstāt nekādu iespaidu uz procesu.

Attiecībā uz Augstākās tiesas Senāta spriedumu, kuru autors ir analizējis šī darba ietvaros, ir skaidri redzams, ka ieviešot autora ierosinātos likuma uzlabojumus, Augstākās tiesas Senātam būtu ļoti viegli konstatēt, ka lēmums par maksātnespējas procesa pasludināšanu vai neierosināšanu ir bijis nepamatots vai pretlikumīgs. Tiesai būtu grūti ignorēt tik daudz vērtējamu faktu, kas kalpo kā pierādījumi Maksātnespējas fakta konstatēšanai. Tātad maksātnespējas procesos iesaistītās personas varēs gūt labumu no tiesiskās palīdzības.

⁷⁶ Zikovs N. Parādnieka pamatoti iebildumi maksātnespējas procesā. Jurista Vārds. 2009. 26. maijs, nr.21.

⁷⁷ Torgāns K. et al. Civilprocesa likuma komentāri, Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006. 401. lpp.

KOPSAVILKUMS

Pētnieciskā darba gaitā autors izdarīja vairākus secinājumus, kas saistīti ar problemātiskām spēkā esošā Maksātnespējas un Civilprocesa likumos ietvertajām normām, kā arī autors ir ierosinājis vairākus risinājumus šo problēmu apiešanai. Galvenie pētījuma stūrakmeņi ir:

1. Spēkā esošā Maksātnespējas likuma 1. pantā definētais likuma mērķis ir virzīts uz sacīkstes radīšanu un saistību piespiedu izpildi, pretēji Maksātnespējas likuma vēsturiski definētajiem likuma mērķiem.
2. Likumā ir samazināts maksātnespējas pazīmju loks, un dzēstas ir visbūtiskākās pazīmes, kā rezultātā vērtējums neatspoguļo patieso subjekta finansiālo stāvokli.
3. Maksātnespējas pazīmes neraksturo likumā nedefinēto maksātnespējīgo personu.
4. Ir samazināta maksātnespējas administratora loma pirmstiesas procesā, balstoties uz samazināto maksātnespējas pazīmju loku, taču šajā gadījumā tiesai tiek uzlikti pienākumi veikt darbības, kas var būt ārpus tās kompetences un fiziskajām spējām objektīvi izvērtēt lietas materiālus.
5. Jaunajā likumā ir ieviesti negodprātīgas likuma pielietošanas preventīvie pasākumi, taču tie ir ļoti neefektīvi un rezultātā var sarežģīt visu procesa gaitu.
6. Spēkā esošais regulējums rada kolīziju starp Maksātnespējas likumam atbilstošu procesuālo normu ievērošanu un spēju tiesai pieņemt objektīvu lēmumu.
7. Esošā regulējuma ietvaros sevišķi būtiska kļūst „pamatotu iebildumu” jēdziena korekta definīcija. Taču likumā šādas definīcijas nav.
8. Kreditoriem ir dotas nepamatotas tiesības, kas pieļauj izmantot likumu pretēji tā mērķiem.
9. Augstākminēto problēmu kopums rada situāciju, kad kreditori likumu var piemērot parādu piedzīšanai, bet negodprātīgiem parādniekiem ir iespēja padarīt procesu neefektīvu.
10. Autors ierosina mainīt likuma mērķa definīciju priekšplānā liekot maksātnespējīgu subjektu maksātnespējas atjaunošanu, kas šobrīd Latvijā būtu īpaši nepieciešams.
11. Lai nodrošinātu Maksātnespējas likuma mērķim atbilstošu tā pielietošanu autors ierosina palielināt Maksātnespējas pazīmju loku līdz iepriekšējā likumā minētajam, un izvērtēt iespēju ieviest papildus maksātnespēju noteicošas pazīmes vadoties gan no finanšu tirgū izmantojamām pazīmēm, gan vadoties no Vācijas pieredzes.
12. Kopsakarā ar iepriekšminētajām pazīmēm autors uzskata, ka noteikti būtu jāatjauno maksātnespējas administratora loma pirmstiesas procesā.

13. Pēc autora domām, ieviešot iepriekšminētos ierosinājumus, kā arī dzēšot no likuma kreditoru patvaļu stimulējošu normu, savu jēgu zaudētu neefektīvie preventīvie pasākumi, kas paredzēti tam, lai izvairītos no negodprātīgas likuma izmantošanas.
14. Ieviešot autora ierosinātos likuma uzlabojumus, tiktu sabalansētas procesa dalībnieku tiesības ar civilprocesuālo normu ievērošanu un tiktu noņemti nevajadzīgi stimuli dažādām parādnieku un kreditoru darbībām, kas ir vērstas pret likuma procesuālo mērķi – personas stāvokļa konstatāciju.
15. Pēc autora domām, vienīgā iespēja kā spēkā esošajam regulējumam pastāvēt, ir pozitīvas tiesu prakses rašanās, vai arī nekavējoša likuma grozīšana.
16. Veicot pētījumu autors arī sastapās ar daudzām citām spēkā esošām likuma problēmām, kuras būtu vērts izpētīt turpmāk. Piemēram, salīdzināt vai likums ir homogēns tādā ziņā, ka analogās situācijās fiziskām un juridiskām personām maksātspējas process piedāvā vienādu risinājumu, kā arī šķiet, ka esošais regulējums ir radījis ļoti neskaidras procesuālās darbības tālākos procesuālos posmos nekā ir pētījis darba autors.

ANOTĀCIJA LATVIEŠU VALODĀ

Šajā darbā ir pētīts viens no Maksātnespējas likumā ietvertajiem, svarīgākajiem procesa posmiem, kura rezultātā tiek izšķirts parādnieka liktenis. Šā procesa posma rezultātā tiek pasludināts vai parādnieks ir vai nav maksātnespējīgs. Šī tēma autora acīs ir ieguvusi ļoti lielu ievērību tādēļ, ka šobrīd ir stājies spēkā pilnīgi jauns Maksātnespējas likums, kuram, pēc likuma anotācijas un tā radītāju domām būtu jābūt daudz efektīvākam un objektīvākam par iepriekšējo regulējumu. Tomēr, likumam iegūstot savu formu masu mēdijos parādījās ar vien vairāk spekulāciju, ka jaunais Maksātnespējas likums kļūs par nežēlīgu parādu piedzīšanas līdzekli kreditoru rokās.

Autors šī darba ietvaros ir pētījis vai iepriekšminētās bažas atbilst patiesībai. Par nožēlu autoram izpētot spēkā esošo Maksātnespējas likumu, viņš nonāca pie slēdziena, ka tik tiešām bažas ir bijušas pamatotas, un atsevišķas likuma normas pieļauj tā izmantošanu pretēji likuma mērķiem.

Pie iepriekš pieminētās atziņas autors nonāca pētot izmaiņas esošajā likumā ar tā priekštečiem. Salīdzinājuma rezultātā autors konstatēja, ka viens no būtiskākajiem likuma trūkumiem ir tieši maksātnespējas pazīmju loka sašaurinājums. Šādu izmaiņu rezultātā, visa procesa gaitā tiek veidota nevajadzīga spriedze kreditora un parādnieka starpā, maksātnespējas izvērtēšanas process ir kļuvis daudz neobjektīvāks. Jaunā procesa ietvaros parādnieks ne vien var izjust lielāku spiedienu no kreditora, bet arī maksātnespējīgi parādnieki var iegūt maksātnespējīga parādnieka statusu.

Papildus iepriekš minētajai problēmai spēkā esošajā likumā ir ieviesti vēl daži ļoti negatīvi jauninājumi, kam var būt negatīvas sekas attiecībā uz parādnieku un mainīt Maksātnespējas likuma lietderību. Tā, kā Maksātnespējas likuma pielietojums šobrīd ir diezgan liels, jo ir diezgan daudz maksātnespējas riskam pakļautu subjektu, tad autors analīzes ietvaros ir modelējis vairākas reālajai dzīvei pietuvinātas situācijas, kuras lasītājs varētu izmantot, kā atskaites punktu savu problemātisko situāciju analizēšanai.

Šajā darbā, bez esošo problēmu analīzes, autors piedāvā vairākus ļoti efektīvus problēmu risinājumus, kurus likumdevējam ieviešot varētu būtiski uzlaboties likuma efektivitāte. Ierosinājumi ietver rekomendācijas no starptautiskiem tiesību aktiem un Vācijas maksātnespējas likuma, kurš, autora ieskatā, ir augsti vērtējams.

ANOTĀCIJA ANĢĻU VALODĀ

The author of this paper has analyzed one of the most significant phases of insolvency procedure that is conveyed according to the Insolvency Law. This phase is so important since it is a procedure in which a person is decided to be insolvent or solvent. This topic has caught authors attention for the reason that a new Insolvency Law has been recently enforced that, according to its creators and annotations, is meant to be more efficient and effective than its predecessor. However, in parallel to its development an anxiety was increasing, telling that the new law might become a brutal debt recovery tool in the hands of creditors.

The author has analyzed whether these rumors have been true or not. Pitifully, but the author has discovered that the discussions have had a solid grounds indeed and that several norms of the law permit using it against its aims.

To come to this conclusion the author did a comparison of the currently enforced law to its predecessors. Consequently, the author discovered that the main flaw and cause to the misuse of the law is the reduced scope of insolvency indicators. With this change an unwanted tension is initiated between the creditor and the debtor and the insolvency process has become more biased. Not only the increased pressure is the result of the new law, but also solvent debtor can be announced as an insolvent one.

Additionally to the abovementioned problem of the new law, some more negative changes have been incorporated that might have negative effects on the debtor and the Insolvency law might lose its usefulness. Since Insolvency law is used very frequently these days, the author has created few real life related scenarios that the reader could use as a guide to analyze and proceed with his own insolvency problems.

Besides analyzing the problems, the author has developed and presented several very useful improvements that the legislator should include in the law and that would have positive effects on the purpose and enforcement of the law. The improvements include recommendations from the international laws as well as German Insolvency law that according to the author is highly evaluated.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Grāmatas

1. Balodis K. Ievads Civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007.
2. McConnell et al. Macroeconomics. Ņujorka: McGraw Hill/Irwin, 2008.
3. Torgāns K. et al. Civilprocesa likuma komentāri, Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006.

Atsevišķi raksti internetā

1. Biežāk uzdotie jautājumi par jauno Maksātspējas likumu. Pieejams: <http://www.mna.gov.lv/lv/aktualitates/144/> [aplūkots 2010. gada 19. novembrī].
2. Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas: pavisam, milj. latu. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp> [aplūkots 2010. gada 10. oktobrī].
3. Ierosināto maksātspējas procesu skaits pieaudzis par 7,26%. Pieejams: <http://www.lursoft.lv/press/2010/10/21/Ierosinato-maksatnespejas-procesu-skaits-pieaudzis-par-7.26procentiem> [aplūkots 29.10.2010].
4. Jaunajam Maksātspējas likumam jāpagatavojas. Pieejams: <http://lv.lv/index.php?menu=doc&sub=&id=218339> [apskatīts 2010. gada 15. oktobrī].
5. Kredītu reģistrā ir informācija par 403 875 kavētiem kredītu maksājumiem. Pieejams: <http://zinas.nra.lv/ekonomika/latvija/26348-kreditu-registra-ir-informacija-par-403-875-kavetiem-kreditu-maksajumiem.htm> [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].
6. Lielbritānijā apstiprināts latvieša bankrota process. Pieejams: <http://www.financenet.lv/zinas/324510-lielbritanija-apstiprinats-latviesa-bankrota-process> [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].
7. Saeimas komisijā diskutēs par grozījumiem Maksātspējas likumā. Pieejams: <http://www.leta.lv/lat/arhivsn/337316-saeimas-komisija-diskutes-par-grozijumiem-maksatnespejas-likuma> [aplūkots 2010. gada 01. oktobrī].
8. Acid-Test Ratio. Pieejams: <http://www.investopedia.com/terms/a/acidtest.asp> [aplūkots 2010. gada 29. septembrī].
9. The Dynamic Duo. Pieejams: <http://www.economist.com/node/8417995> [aplūkots 2010. gada 10. oktobrī].

Periodika

1. Jarkina V. Parādnieka pamatoti iebildumi kā viens no tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Jurista Vārds. 2010. 06. jūlijs, nr. 27.
2. Švarcs F. Robs aizpildīts: ir tapusi Civillikuma vēsture. Jurista Vārds, 2009. gada 2. jūnijs, Nr.22.
3. Zikovs N. Parādnieka pamatoti iebildumi maksātnespējas procesā. Jurista Vārds. 2009. 26. maijs, nr.21.
4. Žurnāls TOP 500: Laikraksta Dienas bizness pielikums.2011. oktobris.

Normatīvie akti

1. United Nations Commission on International Trade Law: Legislative guide to Insolvency Law. Pieejams: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf 9.p. [aplūkots 2010. gada 30. septembrī].
2. Padomes Regula (EK) Nr. 1346/2000 par maksātnespējas procedūrām. ES Regula. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 2000. 30. Jūnijs. nr. L160/1
3. Akti par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanas Eiropas Savienībai: ES Akts. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 2003. 23. septembris nr. L236.
4. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību Tiesības: LR Likums. Ziņotājs, 1993.14. janvāris nr.1.
5. Latvijas Republikas Satversme. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.01. jūlijs, nr. 43.
6. Likums par Uzņēmumu un Uzņēmēj sabiedrību Maksātnespēju: LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1997.24. aprīlis nr.103.
7. Krimināllikums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 08. jūlijs, nr. 199/200.
8. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 03. novembris nr.326/330.
9. Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.22. novembris nr.188.
10. Grozījumi Maksātnespējas likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009.30. jūnijs nr.100.
11. Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 26. jūlijs nr.97.
12. Maksātnespējas likums: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.06. augusts nr.124.
13. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2010.20. oktobris nr.166.

14. Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 27. oktobris nr.170.
15. Kārtība, kādā iemaksā un izmaksā juridiskās personas maksātnespējas procesa depozītu juridiskās personas maksātnespējas procesā: Ministru kabineta 2010. gada 26. oktobra noteikumi nr.992. Latvijas Vēstnesis, 2010.29. oktobris, nr. 172.
16. Likumprojekta „Maksātnespējas likums” anotācija. Pieejams:
<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument> [aplūkots 2010. gada 01. oktobrī].
17. Insolvency Statute of 5.10.1994 as last amended by article 9 of the Act of 23 October 2008. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/index.html [aplūkots 2010. gada 1. novembrī].

Tiesu prakse

1. Rīgas Pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā C3035110 (nav publicēts).
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2010. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. SPC-109. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2010/109-za.doc> [aplūkots 2010. gada 15. oktobrī].

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Juridiskās personas maksātspējas procesa īpatnības un to ietekme uz likuma mērķim neatbilstošu tā pielietojumu” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Jānis Kuļikovskis 29.11.2010.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: _____

Darbs iesniegts Civiltiesību katedrā _____._____._____

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____._____._____ prot. Nr. _____, vērtējums ____

Komisijas sekretāre: